

[illegible]

ІВАН ФРАНКО

КОЛИ ЩЕ ЗВІРІ ГОВОРИЛИ

НЮ ЙОРК

1954

О С Е Л І Л Е В

Був собі раз Осел. Забагато йому стало праці й багатів у господаря.

— Давай, — думає, — втечу в ліс і буду жити на волі! Буду собі пастися по лісі і хто мені що зробить?

І, не думавши довго, втік від господаря, та й у ліс. Добре йому там. Пасеться, де хоче, не робить нічого, ніхто його не б'є — відколи живе, ще такого добра не зазнав. Аж раз дивиться, йде Лев, страшний-престрашний, та й просто на нього.

— Ну, — думає собі Осел, — аж тепер уже по мені буде!

Але поки Лев дійшов до нього, він якось трохи отямився й поміркував собі:

— Ану, може я його деяк здурю?

Та й як стояв, бух на землю, ліг собі й лежить, мов і гадки не має. Надходить Лев і кричить уже здалека:

— Ей, ти, хто ти там? Як ти смієш лежати? Чому не встанеш і не поклонися мені?

А Осел мов і не чує. Лежить собі та тільки довгими вухами клапає.

Надійшов Лев і знов кричить:

— Зараз устань і поклонися мені!

— А хто ж ти такий? — питається Осел.

— Ти ще й питаєшся, — кричить грізно Лев. — Хіба ти не знаєш, що я Лев, над усіма звірами цар?

Осел, не встаючи, підвів голову й витріщив на нього очі.

— І що ти за дурниці балакаєш? — промовив він. — Ти цар над усіма звірами? Хто тобі це сказав? Маєш те на письмі? Хто тебе обирав на царя? Ну, говори!

Лев став, мов чолом об стіну стукнувся.

— Хто мені це сказав? Та всі мені це кажуть, що я над звірами цар. Хіба ж це неправда?

— Певно, що неправда. Не може тому бути правда, бо цар над усіма звірами не хто, а я.

— Ти? — дивувався Лев. — А ти хіба маєш це на письмі?

— Певно, що маю! Ади¹, подивися ось тут!

І він устав на рівні ноги й, обернувшись задом до Льва, по-

¹) Ади — ось дивись.

казав йому своє заднє копито, на яким була прибита новісінька, блискуча підкова.

— Бачиш? Це моя царська печать. Якби ти був цар, то й ти б мав таку.

— Ото диво! — промовив Лев. — А я про те й не подумав ніколи. Мабуть твоя правда. Але стій! Давай будемо пробуватися. Ходімо в ліс, хто за годину наловить більше звірів, той буде правдивий цар.

— Добре, нехай і так буде, — промовив Осел, і з тим розійшлися.

Лев побіг по лісі; бігав, бігав: тут зловив серну, там зайчика, там знов якусь звірину — за годину мав уже щось п'ять чи шість штук. Бере то все й волоче до Осла.

А Осел тим часом що робить? Пішов собі на широку поляну, де сонечко ясно світило, і наперед луки кинувся на землю, ноги геть відкидає, очі зажмурих, язик висолопив на півлікті — сказав би хто: згинув та й згинув. А понад поляною все яструби літають, ворони, кані, сороки, галки, всяка погана птиця. Бачать вони, лежить неживий. Осел, та й усі гурмою до нього. Зразу здалека заскакували, а там бачать, що не рухається, то й почали по нім скакати, дзьобати його язик та очі. А Осел нічого, тільки як котра пташина надто близько надлізе, а він клап її зубами, або стук її ногою, вб'є та й ховає під себе, та так хитро, що другі й не бачать. Не минула година, а він уже надушив їх з півкопи. Тоді схопився на ноги, як не стреплеться, як не рикне, а птахи всі врозтіч. Осел забрав усю побиту пташню та й несе на те місце, де мали зійтися зі Львом. Приходить, а Лев уже там.

— Ну, що, — каже до Осла й показує йому свою здобичу, — бачиш, скільки я наполовав?

— Ну, та й дурний же ти, небоже, — каже Осел і копнув його звірів ногою. Таких звірів я міг би був наловити зо дві копії. Та що вони варті! А ти подивися на моїх! Я тільки таких ловив, що в повітрі літають. Ану, попробуй ти!

— Ні, я такої штуки не втну, — відповів Лев. — Аж тепер бачу на правду, що ти над звірами цар, а не я! Вибачай мені, що я так нечемно говорив з тобою!

— А бачиш! — промовив гордо Осел. — Завжди треба бути чемним, бо ану ж наскочиш на старшого від себе, а тоді що буде? От і тепер я міг би тобі зараз за кару зробити смерть, але вибачаю тобі, бо ти з дурноти це зробив, а не зі злої волі. Йди ж тепер і пильнуйся на другий раз!

І Лев пішов похнюпившись та підібравши хвіст, немов би

хто вилляв на нього бочку зимної-презимної води. Чи близько, чи далеко, здибає в лісі Вовчика-братіка.

— Здорові були, найясніший царю! — каже Вовк і кланяється низенько.

— Ет, іди, не смійся з мене! — каже сумно Лев. — Який я тобі цар?

— Як то ні? — скрикнув Вовк. — Хто ж би смів інакше казати?

— Мовчи, братіку, — шепотом говорить до нього Лев. — Тут недалеко є правдивий цар. Як почує, біда буде і тобі й мені.

— Правдивий цар? — дивувався Вовк. — Що за диво? Який же тут є правдивий цар крім тебе?

— Є, є! — з перестрахом шептав Лев. — Я сам його бачив. Там такий страшний! А що за сила! Навіть тих звірів ловить, що в повітрі літають. Богу дякую, що мене живого пустив.

— Ну, що ти говориш! — дивувався Вовк. — Диво дивне! Знаю цей ліс не віднині, але ніяк не придумаю, хто б це міг бути. Як же виглядає той новий цар?

— Одне слово — страшний! — говорив Лев. — Вуха оттакі, голова як коновка, а на задній нозі царська печать.

— Ніяк не вгадаю, хто це може бути? — клопотався Вовк. — Знаєш що, ходи, покажи мені його!

— Я? Нізачо в світі! — скрикнув Лев. — Досить уже раз страху наївся.

— Та ходи бо! Чого боятися? — заохочував Вовк. — От знаєш що, прив'яжи себе своїм хвостом до мого, сміліше нам буде йти!

— Про мене, — каже Лев, — нехай і так буде.

Зв'язалися обидва хвостами до купи та й пішли. Вийшли на горбик над полянку, що на ній пасся Осел. Лев зупинився, зазирає та й шепче до Вовка:

— Ось він! Ось він! Подивися!

Обертається Вовк, зазирає та й як не крикне:

— Дурний Лево, та ж це Ослисько! — А Львові при-

ек.

чулося, що то новий цар уже близько, як не злякається, та в ноги! Через пеньки, через ярки, що було духу! Дер, дер¹, далі втомився, став та й озирнувся.

— А що, Вовче, близько вже той новий цар?

Але Вовк тільки язик вивісив. Як був прив'язаний до лев'ячого хвоста, так і волікся за ним усю дорогу і давно вже й духа спустив.

— А бачиш, — каже до нього Лев, — ти казав, що новий цар нестрашний, а як побачив його близько, то з самого страху помер!

1896.

Л И С І Д Р О З Д

Ішов Кабан² у Київ на ярмарок. Аж назустріч йому Вовк.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Йшли, йшли, аж назустріч їм Лис.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Ішли вони, йшли, аж назустріч їм Заєць.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, небоже.

Ось вони всі йдуть. Ішли, йшли, аж під ніч наскочили на яму глибоку та широку. Кабан скочив — не перескочив, а за ним і всі інші поскакали і всі разом у яму попадали. Що робити, мусять ночувати. Зголодніли вони, а вилізти нема куди, їсти нема чого. От Лис і надумав.

¹) Дер — утівав, гнав (дерти — давати дряпака, втікати).

²) Кабан — дика свиня (ів. Фр.).

— Нумо, — говорить, — пісні співати. Хто найтонше голосом потягне, того ми й з'їмо.

От вони й зтягли. Вовк, звісно, найгрубше: у-у-у! Кабан трохи тонше: о-о-о! Лис іще тонше: е-е-е! А Зайчик зовсім тоненько запищав: і-і-і! Кинулися всі на бідолашного Зайчика, розірвали його та й з'їли. Та що там їм із того Зайця за ситість? Ще не розвиднілось гаразд, а вже всі вони такі голодні, що ле-две дихають. Знов Лис згадує:

— Нумо пісні співати. Хто найгрубше голосом потягне, тог-ми й з'їмо.

Почали співати. Хотів Вовк тонесенько зтягнути, та як не завие грубо: у-у-у! Тут кинулися на нього та й зараз його роз-дерли.

Лишилися ще два: Кабан і Лис. Поділилися вони вовковим м'ясом. Кабан швидко з'їв свою частину, а Лис трошки з'їв, а решту сховав під себе! Минув день, минув другий, Кабан го-лодний, нема що їсти, а Лис усе в куточку сидить, витягає по шматочку вовкового м'яса та й їсть.

— Що це ти, кумочку, їси? — питає його Кабан.

— Ой, кумочку, — зітхає Лис. — Що маю робити! Свою власну кров п'ю з великого голоду. Зроби й ти так само. Про-куси собі груди, висисай помалу свою кров, то побачиш, що й тобі легше стане.

Послухав дурний Кабан. Як заповорв клеваками, зараз розпо-ров собі груди, та поки дійшов до того, щоб напитися своєї кро-ви, то й увесь кров'ю підплив та й став зовсім небіжчик. От Лис тоді й кинувся на його м'ясо і ще кілька день мав що їсти. Та далі не стало й кабанового м'яса. Сидить Лис у ямі і знов йому голод допікає. А над тою ямою стояло дерево, а на дереві Дрозд гніздо в'є. Дивиться Лис на нього, дивиться з ями, а далі почав промовляти:

— Дрозде, Дрозде, що ти робиш?

— Гніздо в'ю.

— На що тобі гнізда?

— Яєць нанесу.

— Нащо тобі яєць?

— Молоді виведу.

— Дрозде, Дрозде, коли ти мене з цієї ями не видобудеш, то я твоїх дітей поїм.

— Не їж, Лисику, зараз тебе виведу, — проситься Дрозд.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса з ями добути. От він щодуху полетів лісом, почав збирати патички, гіллячки, та все в яму кїдає. Кидав, кидав, поки Лис по тих патичках із

ями не виліз. Думав Дрозд, що він піде собі геть, та де тобі! Лис ліг під дроздовим деревом та й говорить:

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Ну, а тепер нагодуй мене, а то я твоїх дітей поїм.

— Не їж, Лисику, вже я тебе нагодую.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса нагодувати. Далі надумав і каже Лисові:

— Ходи зо мною!

Вийшли вони з лісу, а попід лісом польова доріжка йде.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисові, — а я буду міркувати, чим тебе нагодувати.

Бачить Дрозд, а доріжкою баба йде, чоловікові в поле полуденок несе. Скочив Дрозд у калюжку, в воді обмочився, в піску обтатлявся та й бігає по доріжці, пирхає сюди й туди, немов зовсім літати не може. Бачить баба — пташина мокра та немічна.

— Дай, — думає, — зловлю оце пташину, принесу додому, буде забавка для дітей.

Підбігла трохи за Дроздом — він біжить, пирхає та не летить. От вона поставила кошик з горнятками на доріжці, а сама давай Дрозда ловити. А Дрозд то підбігає, то підлітає, а все далі та далі, а баба все за ним та за ним. Нарешті бачачи, що вона відбігла вже досить далеко від свого кошика, знявся вгору та й полетів. Баба тільки рукою махнула та й вертається до кошика. Ба-ба-ба! Там застала добрий празник. Поки вона бігала за Дроздом, а Лис тим часом вискочив із жита та до горняток. Повиїдав усе чисто, решту порозливав, а сам драла.

Сидить Дрозд на дереві та й в'є гніздо, аж тут зирк, а Лис під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — говорить Лис, — чи вивів ти мене з ями?

— Вивів, Лисику.

— А нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Ну, тепер же напій мене, а то я твоїх дітей геть поїм.

— Не їж, Лисику, я тебе напою.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як би йому Лиса напоїти. Далі надумав і каже Лисові:

— Ходи зо мною!

Вийшли з лісу знову на ту саму польову доріжку.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисові, — а я буду міркувати, чим тебе напоїти.

Бачить Дрозд, а доріжкою чоловік їде, бочку води везе капусту підливати. Підлетів Дрозд, сів коневі на голову, дзьобає.

— А тю! — крикнув чоловік та й замахнувся на Дрозда бато-гом. Дрозд пурхнув, а чоловік луснув батогом коня по голові. Мов нічого й не було, сів собі Дрозд на другого коня та й дзьобає його в голову. Розлютився чоловік на Дрозда. »От каторжна¹ пташина! — думає собі. — І чого вона прив'язалася!«

Дрозд тим часом сів на бочку з водою та й дзьобає собі.

— »Чекай же ти« — думає чоловік, та несподівано як вихопить ручицю з воза, як не лусне по бочці! Дрозда не вцілив, а бочка від важкого удару похитнулася та й гепнула з воза на землю і вся вода з неї вилася та потекла здоровою річкою по дорозі. Вискочив Лис із жита, напився доволі, а чоловік, прокли-наючи Дрозда, взяв порожню бочку й поїхав додому.

Сидить Дрозд на дереві та й в'є собі гніздо, аж тут зирк, а Лис знов під деревом.

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

— Ну, а тепер посміши мене, а то я, їй-Богу, твоїх дітей жив-цем поїм.

— Не їж, Лисику, я тебе посмішу.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса посмішити, а далі й каже:

— Ходи зо мною!

Вийшли з лісу знов на польову доріжку, Лис засів у житі та й жде. Аж ось їде дорогою той сам чоловік, що вперед їхав з водою: сам сидить на переді, а ззаду сидить його синок з палич-кою в руці. Підлетів Дрозд, сів на плече чоловікові та й дзьобає.

— Ой, тату, — каже хлопець, — на вас птах сидить! Не во-руштесь, я його заб'ю.

Ще старий не встиг гаразд розслухати, що син каже, а хло-пець як замахне паличкою — лусь батька по плечу! Дрозд тільки фуркнув, а по хвилині сів на друге плече чоловікове. Знов роз-махнувся хлопець і ще дужче влучив батька по плечу.

— Ой, сину, що це ти робиш? — крикнув батько.

— Цит'єте, тату! Якась пташка все сідає на ваші плечі, я її мушу зловити.

¹) Каторжна — погана, лиха (Ів. Фр.).

— То лови, а не бий! — з болю кричить батько.

Політав, політав Дрозд та й сів старому на голову та й дзьобас його солом'яну крисаню¹, немов тут йому й місце. Махнув хлопець долонею, щоб його спіймати — фуркнув Дрозд. Сів удруге, знов хлопець на нього намірився рукою — знов надармо.

— Чекай же ти, бісова птице! Вже я тебе почастану! — подумав хлопець. І коли Дрозд утретє сів на батькову голову, він не тямлячи гаразд, що робить, як не замахнеться палицею, як не трісне старого по голові, аж тому світ замакітрився. Дрозд фуркнув і полетів собі геть. А Лис, сидючи в житі, дивився на все це і аж за живіт держався зо сміху над дроздовими штуками.

— Ну, — думає собі, — тепер чень² дасть мені спокій, не буде моїм дітям грозити.

Та ледве він знов узявся будувати своє гніздо, аж зирк, Лис уже знов під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — мовить Лис, — вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

— Розсмішив ти мене?

— Розсмішив.

— Ну, а тепер ще мене постраш, бо коли ні, то я твоїх дітей поїм.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса настрашити, а далі й каже:

— Що ж маю робити? Ходи зо мною, я тебе настрашу.

Веде Дрозд Лиса попід ліс дорогою на велике пасовисько. Там паслася велика череда овець. Пастухи сиділи в колибі, а пси бігали довкола череди, пильнували овець. Став Лис здалека, на краю лісу, та побачивши псів, не хоче йти далі.

— Що, Лисику, страшно? — питає Дрозд.

— Ні, не страшно, — каже Лис, — а тільки я втомився, не хочу йти далі.

— Як же ж я тебе настрашу, коли ти не хочеш далі йти? — питає Дрозд.

— Страш, як знаєш, — мовить Лис, — але знай, що коли не настрашиш, то я твоїх дітей з кістками скрупаю.

— Добре, — каже Дрозд, — лягай же ти собі ось тут у жито

¹) Крисаня — капелюх (Ів. Фр.).

²) чень — може.

і гляди, що я буду робити. А коли тобі почне бути страшно, то крикни мені, щоб я перестав.

Полетів Дрозд, сів собі на землі перед псами та й порпає землю лапками. Кинулися пси до нього, він підлетів, та зараз же сів знов недалеко того місця, та вже трохи ближче до Лиса. А Лис глядить, що з того буде, а того й не бачить, що пси підходять усе ближче та ближче. Далі Дрозд зривається з землі й одним крилом, тріпаючись, мов скалічений, починає летіти просто до Лиса. Пси за ним. Бачить Лис, що біда, як не схопиться з місця, як не крикне до Дрозда:

— Ну, що ж ти, дурню! Та бо ти на правду псів на мене ведеш!

Тут його пси побачили. Як не кинуться за ним! Ледве Лис здужав пробігти кільканадцять кроків, уже пси здогнали його й роздерли.

Таке то бачите: хто хитрощами та підступом воював, той від підступу й погиб.

1896.

КОРОЛИК І ВЕДМІДЬ

Ішов Ведмідь з Вовком по лісі, аж ось зацвірінкав якийсь пташок у корчах. Підійшли ближче, а то маленький пташок з задертим хвостиком скаче по гілках та й цвірінкає.

— Вовчику-братіку, а це що за пташок так гарно співає? — запитав Ведмідь.

— Цить, Ведмедю, це Королик! — шепнув Вовк.

— Королик?¹ — шепнув і собі ж переляканий Ведмідь. — Ой, то в такім разі треба йому поклонитися?

— Авжеж, — каже Вовк, і оба поклонилися Короликові аж до самої землі. А Королик навіть не дивиться на них, скаче собі з гілки на гілку, цвірінкає та все задертим хвостиком махає.

— Чи бач, яке мале, а яке горде! — бурчав Ведмідь. — Навіть не гляне на нас. Цікаво було б хоч раз заглянути, як там у нього в палаті!

¹) Королик — у нас зовуть цього пташка також Воловим Очком (Ів. Фр.).

— Не знаю, як воно буде, — мовив Вовк. — Я хоч і знаю, де його палата, але заглядати до неї ніколи досі не подумав.

— А що, страшно хіба?

— Страшно, не страшно, а так якось не випадало.

— Ну, ходім, я мушу заглянути! — мовив Ведмідь.

Прийшли до дупла, де було королікове гніздо, та тільки-що Ведмідь хотів заглянути до середини, аж тут Вовк сіп його за полу.

— Ведмедю, — шепнув, — стій!

— А що там таке?

— Не бачиш, от Королик прилетів! А от і його Королева. Не подоба нам заглядати при них.

Ведмідь відійшов з Вовком у корчі, а Королик і його жінка влетіли до свого дупла, щоб нагодувати своїх писклят. Коли по хвилині повилітали геть, наблизився Ведмідь до дупла й заглянув до середини. В дуплі було як у дуплі: прогниле дерево, трохи пір'я настелено, а на пір'ї п'ятеро маленьких Короленят.

— Ну, це має бути королівська палата! — скрикнув Ведмідь. — Та це якась жебрацька нора. А оці голопуп'ята, то королівські діти? Тьху, та й погані ж потерчата!¹

І сплюнувши сильно, Ведмідь хотів іти собі геть, аж тут маленькі Королики як не запищать у гнізді:

— Го, го, пане Ведмедю! То ти на нас плюєш? Що ми тобі за потерчата такі? Ми чесних батьків чесні діти, а ніякі потерчата. За цю образу ти мусиш нам тяжко відповісти.

Ведмедеві аж мороз пішов поза шкірою від цього крику. Він якомога швидше побіг від поганого дупла, забіг у свою гавру,² сів там та й сидить. А малі Королики в гнізді як розкричалися, то вже кричали не вгаваючи, поки батько й мати не прилетіли.

¹) Потерчата — загублені, не знати чиї діти, приблуди (Ів. Фр.).

²) Гавра — буда, яма (Ів. Фр.).

— Що тут таке? Що сталося? — питають старі й подають дітям то мушки, то хробачки, що котре назбирало.

— Не хочемо мушок! Не хочемо хробачків! Подохнемо з голоду, а не будемо їсти, поки не дізнаємося, чи ми потерчата, чи чесних батьків чесні діти.

— Та що вам таке сталося? — допитують старі.

— Був тут Ведмідь і назвав нас потерчатами, ще й наплював у наше гніздо, — мовлять малі Королики.

— Чи так! — крикнув старий Королик і, не думаючи довго, знявся та й полетів до ведмедевої гаври.

— Ти, старий Бурмиле, — мовив він, сівши на гілляці над ведмедевою головою, — що ти собі думаєш? З якої причини ти моїх дітей потерчатами прозиваєш, ще й у моє гніздо плюєш? Мусиш мені за це тяжко відповісти. Завтра, скоро, світ, ставай зо мною до кривавої війни.

Що мав Ведмідь робити? Війна, то війна. Пішов кликати собі всіх звірів на підмогу: Вовка, Кабана, Лиса, Борсука, Сарну, Зайця, що тільки бігає по лісі на чотирьох ногах. А Королик і собі ж покликав усю пташню, а ще більше лісової дрібноти: Мух, Чмелів, Шершенів, Комарів і казав їм лагодитися на завтра до великої війни. Вечором зійшлися всі на нараду, як зі звірами воювати.

— Слухайте, — каже Королик, — треба нам когось вислати на звідини до ворожого табору, щоб ми знали, хто у них генерал і яке їх гасло¹.

Рада в раду, вислали Комаря, бо цей найменший і найхитріший. Полетів комар до ведмежого табору, а там саме нарада розпочинається.

— Що нам починати? — говорив Ведмідь. — Ти, Лисе, найхитріший між усіма звірами, ти нам будь за генерала.

— Добре, — говорить Лис. — Бачите, якби то зі звірами була справа, то нам би найліпше мати Ведмеда за генерала, але цим разом нам треба мати діло з тою крилатою дрібнотою, то, може, я вам тут більше допоможу. Бо тут головна річ — око бистре й розум делікатний. Слухайте ж, який у мене плян. Вороже військо буде літати в повітрі, то правда. Але нам про нього байдуже. Ми ходимо просто до короликового гнізда й заберім у неволю його дітей. Як будемо їх мати в руках, то присилуємо старого Королика, щоб закінчив війну і піддався нам, і тоді ми виграли.

— Славно, славно! — закричали всі звірі.

— Значить, — говорив далі Лис, — треба нам іти густою лавою, держатися купи, бо там у неприятеля є й Орли і Шуліки

¹) Гасло — знак бойовий (Ів. Фр.).

і всяка погана птиця; як будемо йти в роздріб, готові нам очі видобувати або що. А разом, то все безпечніше.

— Правда, правда, — крикнув Заєць, у якого на саму згадку про Орлів аж ноги затряслися.

— Я буду йти попереду, а ви всі за мною, — говорив далі Лис. — Бачите мій хвіст, це буде у нас бойова хоругов. Усі маєте пильно дивитися на мій хвіст. Поки я буду його держати просто догори, то знак, що все безпечно, що можна йти сміло. Якби я завітрав десь якусь засідку, то зараз похилю хвоста трохи вдовину; то знак для вас, що маєте йти трохи помаліше й обережно. А якби вже зовсім біда була, тоді я затулю хвіст між ноги, а ви всі тоді втікайте щодуху.

— Славно, славно! — закричали всі звірі й дуже величали лисову розсудливість. Комар, вислухавши весь той премудрий плян, полетів до Королика й розповів йому все докладно.

На другий день, скоро світ, зібралися звірі до походу. Земля дуднить, галуззя хрустить, рев, крик та писк по лісі, аж сум побирає. А з другого боку птаство почало злітатися: повітря шумить, листя з дерев сиплеться, крик, гамір, крякання, що не дай Господи. Густою лавою йдуть звірі просто до короликового гнізда; густою жмарою літає понад ними пташня, та що, не може їх спинити. Та старий Королик про це не дбає. Побачивши Лиса, як цей гордо машерує поперед війська з хвостом, мов свічка, піднесеним угору, він кликнув Шершеня й каже до нього:

— Слухай, небоже! Бачиш ти он цього Лиса? Це ворожий генерал. Лети щодуху, сядь йому на живіт і жали, що маєш сили.

Шершень полетів та й просто Лисові на живіт. Почув Лис, що щось там шпортає у нього по животі; от-от би знизив хвіст та обігнався, але ні, його хвіст нині — бойова хоругов, не можна! Аж тут Шершень як не шпигоне Лиса в саме болюче місце!

— Ой, лишенько! — скрикнув Лис і знизив хвіст на половину.

— Що там? Що там? — загомоніли звірі.

— Мабуть... якась... засідка, — пробубонів Лис, а сам аж зуби заціплює з болю.

— Засідка, засідка! — пішов голос поміж звірячі ряди. — Обережно, браття, бо засідка.

Та в тій хвилині Шершень як не вжалить Лиса, що мав сили! Лис як не завис з болю, як не підскочить на півліктя вгору, як не затулить хвіст поміж ноги, та втеки! А звірі вже не питали, що там сталося, а з переполоху як не кинуться навтікача, куди хто міг одні через других. А Птахи, Оси, Комарі, Шершені за ними, на них, б'ють згори, дзьобають, рвуть, кусають. Страшна була різанина! Звірі, які не погibli, ті порозбігалися й поховалися

по ямах, а Королик зі своїми птахами та комахами одержав знамениту перемогу.

Радісно прилітає Королик до свого гнізда й говорить до дітей:

— Ну, діти, тепер можете їсти, бо ми здобули славу перемогу над звірами.

— Ні, — говорять Короленята, — не будемо їсти, поки Ведмідь не прийде сюди й не перепросить нас.

Що було робити? Полетів Королик до ведмедевої гаври, сів на гілляці над його головою та й говорить:

— Ну, Бурмиле, а смачно воюватися з Короликом, га?

А Ведмедя, що в війську йшов із самого заду, в часі переполоху добре таки Кабани, Сарни та Олені ратицями попід ребра потолочили, так, що він лежав та тільки охав.

— Іди, дай мені спокій, — буркнув він. — І десятому закажу, щоб з тобою не зачіпався.

— Ні, небоже, цього не досить, — мовив Королик. — Мушиш пити до мого дупла й перепросити моїх дітей, бо коли ні, то ще тобі гірше лихо буде.

Не було що змагатися. Мусів Ведмідь іти й перепросити Короленят, що вони не є жадні потерчата, а чесних батьків чесні діти.

Аж тоді Короленята задовольнилися й почали їсти та пити.

1896.

ВОВК ВІЙТОМ

Пасся собі раз Осел на пасовиську та якось наблизився до корча, а за корчем сидів Вовк, вискочив до Осла й хотів його роздерти. А Осел, дарма, що його за дурня визнали, зараз надумав, що йому зробити. Вовк до нього біжить, а він усміхається так радісно, кланяється йому низенько та й каже:

— От то добре, от то добре, пане Вовче, що ви надходите. Я вже тут за вами шукаю-шукаю.

— А пощо я тобі здався? — питає Вовк.

— Та, бачите, громада вислала мене по вас і гостро наказала: »Йди і без Вовка нам навіть не вертайся до села«.

— А пощо я громаді здався? — питає Вовк.

— А ви й не знаєте? Адже у нас у громаді війта¹ вибирають.

— Ну, так що з того, що вибирають?

— Не те біда, що вибирають, — мовить Осел, — а те біда, що ні на кого не можуть згодитися. Вже всі господарі пересварилися проміж себе, а далі кажуть: »Тут хіба один Вовк із лісу може війтом бути«. Як захопили це слово, так на тім і стали і вислали мене, щоб я вас спровадив до села. Таке то діло.

Почувши це, Вовк аж хвіст утору підняв з радості. Зараз виліз на Осла, сів йому на хребет та й їде до села. А коли приїхали до села, Осел закричав своїм дзвінким голосом,

з хат повибігали люди, а бачачи, що Вовк на Ослі верхи їде, кинулися з палицями, ціпами та полінами та й давай його молотити. Били, били, ледве Вовк живий із села втік.

Біжить неборака та все оглядається, чи ще люди за ним не біжать. Аж коли вже села не було видно, Вовк побачив копицю сіна, вискочив на неї, простягнувся і ліг спочивати. А спочиваючи, почав голосно сам до себе говорити:

¹) Війт — сільський старшина.

— Мій тато війтом не був, мій дід війтом не був, і чого ж то мені дурному раптом забажалося війтом бути? Ех, шкода, що нема тут якого порядного хлопа, щоб мене здоровенним буком протріпав та розуму навчив.

А під копицею сидів власне порядний хлоп з вилами в руках. Почувши це, як вискочить, як потягне Вовка разів з десять по хребті, аж Вовк і содухи спустив.

1896.

ЗАЄЦЬ І ВЕДМІДЬ

Був собі в однім лісі Ведмідь, та такий дужий та лютий, що не приведи Господи! Піде, було, по лісі й з'їсть та роздирає все, що здибле: одне з'їсть, а десятеро й так кине, тільки дармо життя збавить. Ліс був великий і звірини в нм багато, та проте страх пішов на всіх. Аджеж так і року не мине, а в цілім лісі душі живої не лишиться, коли Бурмило буде так господарювати. Рада в раду, присудили звірі такий спосіб. Вислали до Ведмеда депутацію й веліли йому сказати:

— Вельможний наш дідичу, пане Ведмедю. Пощо ти так знущаєшся? Одного з'їси, а десятох зо злости розідреш і покинеш. Адже так до року, то й душі живої в лісі не стане. Ліпше ти ось що зроби. Сиди собі спокійно в своїй гаврі, а ми тобі будемо щодень присилати одного з-поміж нас, щоб ти його з'їв.

Вислухав Ведмідь тої мови та й каже:

— Добре! Але пам'ятайте собі, як мене хоч одного дня ошукаєте, то я вас усіх пороздираю!

Від того дня почали звірі день-поза-день посилати Ведмедеві одного з-поміж себе на страву. Чи трапиться старе та немічне, чи бідна вдовиця, якій і жити не хочеться на світі, чи дурнувате яке вдасться і не вмє собі ради дати на світі. Зараз звірі послають це до Ведмеда, а той не питає, розірве та й харчується собі спокійно.

Далі не стало вже старих, дурних та осиротілих, прийшлося вибирати з таких, що їм не хотілося вмирати. Почали кидати день-у-день жереб: на кого впав жереб, той мусів іти до Ведмеда і датися йому з'їсти.

Одного дня випав жереб на Зайця. Перелякався бідний Заєць так, що не суди Боже, та що було робити? Ходили другі, мусить і він. І не змагався, тільки випросив собі годинку часу, щоб з жінкою і діточками попрощатися. Та поки там жінку знайшов, поки всю свою сім'ю скликав, поки попрощалися та наплакалися та наобіймалися, то вже сонце геть з полудня звернуло. Врешті прийшлося Зайцеві рушити в дорогу. Йде бідолаха до ведмежої гаври. Та не думайте, що йде Зайчик кроком-скоком, що біжить вітрові наздогін! Гай, гай, тепер бідному Зайцеві не до скоків. Йде нога поза ногу, йде та й постайкує, та все рясні сльози втирає та зітхає так, що аж лісом луна йде. Аж ось бачить, серед лісу криниця-кам'яна, оцямрована, а внизу вода глибока. Став Заєць над цямриною, заглядає вниз, а його сльози тільки кап-кап у воду. Та побачивши в воді свою подобу, почав їй придивлятися уважно, і нараз повеселів і аж підскочив із радості. В його голові заблиска щаслива думка, як би йому й самому від смерті врятуватися і всіх звірів вибавити від цього лютого та безрозумного Ведмеда. І вже не плачучи й не зітхаючи, а щодуху біжачи, він поспішив до ведмежої гаври.

Було вже близько вечора. Ведмідь увесь день сидів у своїй гаврі та ждав, коли то звірі пришлють йому когось на обід. Ждав і не міг нікого діждатися. Голод почав йому докучати й разом з голодом почала злість підступати під серце.

— Що ж це значиться, — ревів Ведмідь. — Що вони собі думають? Чи забули про мене, чи, може, їм здається, що одною Вороною я маю бути два дні ситий? О прокляті звірі! Коли мені в тій хвилині не прийде від них страва, то кленуся буком і берестом, що завтра, скоро світ, вирушу до лісу й повидушую все, що в нім є живого, і одного хвоста не лишу.

Та минала хвилина за хвилиною, година за годиною, а страва не йшла. Надвечір уже Ведмідь не знав, що з собою зробити з голоду й лютої. В такому настрою застав його Заєць.

— Га, ти помано, ти хлистику, ти гусяче повітря! — кричав на нього Ведмідь. — Що ти собі думаєш, що так пізно приходиш? То я на тебе, такого комаря, маю цілий день у голоді ждати?

Затремтів Заєць, почувши ведмежий крик і люті ведмежі слова, та по хвилині стямився і, станувши на задніх лапках перед Ведмедем, промовив, як міг, найчемніше:

— Вельможний пане дідичу! Не моя в тім вина, що так пізно приходжу. І звірів не можеш винуватити. Нині, в день твоїх іменин, вони ще досвіту зібравшись, вильосували були для тебе нас чотирьох і ми всі якстій вітром пустилися до тебе, щоб ти, вельможний паночку, мав нині добрий балъ.

— Ну, і що ж? Чому так пізно приходиш і де тамті три? — запитав Ведмідь.

— Трапилася нам дуже погана пригода, — мовив Засць. — Міркуючи, що в тім лісі нема іншого пана крім тебе, йдемо собі спокійнісенько стежкою, коли нараз із укріпленого кам'яного замку вискочив величезний Ведмідь та й до нас.

— »Стійте!« — кричить.

Ми стали.

— »Куди йдете?«

Ми розповіли по правді.

— »Го, го«, — крикнув він. — »Нічого з того не буде. Це мій ліс і я не дозволю, аби ви своїм м'ясом годували якогось приблуду, що тут не має ніякого права. Ви мої і я беру вас собі на обід.

Почали ми проситися, благати, почали говорити, що нині твої іменини, і дуже негарно буде, коли ти в такий день лишишся без обіду, та де тобі, ані слухати не хоче.

— »Я тут пан,« — кричить, — »і я один маю до вас право і ніхто мені тут не сміє втручатися.«

І взяв нас усіх чотирьох до свого замку. Ледве-не-ледве я упросив його, щоб хоч мене одного пустив до тебе, щоб я дав тобі відомість, як стоїть справа. Тепер, вельможний дідичу, сам поміркуй, чи ми винні тому, що ти сьогодні голоду намлівся, і що тобі далі робити.

Почувши це оповідання, Ведмідь аж увесь наїжився. Вся його злість обернулася на того нового суперника, що так несподівано вліз йому в дорогу.

— Це що за якийсь непотріб непотрібний посмів сюди вдертися? — ревів він, дряпаючи землю пазурами. — Гей, Зайче, зараз веди мене до нього, нехай його розірву на дрібні шматочки!

— Вельможний дідичу! — мовив Засць, — це дуже могутній пан, страшний такий. . .

— Що? Ти думаєш, що я буду його боятися? Зараз веди мене до нього, побачимо, хто буде дужчий.

— Вельможний дідичу, але він живе в кам'янім замку. . .

— Е, що там мені його замок! Веди мене до нього, вже я його досягну, хоч би він сховався на сам вершок найвищої смереки.

Попровадив Засць Ведмеда до криниці та й каже:

— Вельможний дідичу! Велика твоя сила! Ади, твій ворог як тільки побачив, що ти наближаєшся, зараз драпнув і сховався до свого замку.

— Де він? Де він? — кричав Ведмідь, оглядаючися докола й не бачачи нічого.

— Ходи сюди й заглянь ось тут! — мовив Заєць і підвів Ведмедя до криниці. Став Ведмідь над цямриною, глянув униз, аж там і справді Ведмідь.

— Бачиш свого ворога, — мовив Заєць, — як заглядає зі свого укріплення.

— Я не я буду, коли його звідтам не досягну! — мовив Ведмідь і як не рикне з цілого ведмежого горла вниз до криниці! А з криниці як не відіб'ється його голос ще вдвоє сильніше, мов з величезної труби!

— Га, так! — скрикнув Ведмідь. — Ти мені ще грозиш? Чекай же, я тобі покажу!

Та й з цим словом Ведмідь ба-бавх до криниці та й там і затопився. А Заєць стояв при цямрині і глядів, поки звірячий ворог зовсім не залетиться, а тоді скочив щодуху до звірів і розповів їм, яким то способом він змудрував Ведмедя й вибавив їх усіх від тяжкого нещастя. Не треба вам казати, яка радість запанувала в цілیم лісі і як усі дякували Зайцеві за його вчинок.

1897.

ВОРОНА І ГАДЮКА

На дупластій, головатій вербі над річкою звила собі Ворона гніздо. Не надіючися ніякого лиха, нанесла яєць, висиділа, а коли повикльовувалися Вороненята, стара Ворона полетіла шукати для них поживи.

Та в дуплі тої верби загніздилася чорна Гадюка. Вона тільки того й ждала, щоб Ворона вивела молодих, і коли тільки стара вилетіла з гнізда, зараз Гадюка вилізла зі своєї нори, вповзла до гнізда, захопила одно Вороненя й понесла собі на страву. Прилетіла Ворона, бачить, що одної дитинки нема, покрякала, покрякала та й перестала, бо що мала робити? А на другий день глянь! — уже й другої дитинки нема; не минув тиждень, а воронині діти, ще й не опірившись, усі пощезали. Що вже крякала та нарікала стара Ворона — ніщо не помагало. Прийшлося нести ще раз яйця й висиджувати їх знову. Та ба, і за другим разом

таке саме лихо. Скоро тільки Вороненята повикльовувалися і мати полетіла шукати для них поживи, Гадюка день-поза-день вилазила на вербу і брала собі одно Вороненя по другім.

Та ось раз підледіла Ворона, хто її ворог тяжкий. Побачила Гадюку, як та брала її останнє Вороненятко. То-то крику було на все поле! Та що з того! Хоч Ворона, стоячи при вході гадючиної нори, надривала собі горло, лаючи та проклинаючи погану розбійницю, Гадюка в норі хрупала її дитинятко й чула себе безпечною, знаючи, що Ворона не може їй нічого зробити.

Поміркувала й сама Ворона, що крик і плач ні до чого не доведуть, і пішла до куми Лисички, що недалеко в крутім березі мала свою домівку, попросити поради.

— Ой, кумонько, — мовила Ворона, — порадь мені, що маю чинити з поганою сусідкою, чорною Гадюкою? Живе в тій самій вербі, що й я, та на моє лихо! Два рази вже я висиділа діточок, і оба рази ота дводушниця повитягала мені їх із гнізда й пожерла! А я ніяк не можу досягти її в тій норі!

Подумала Лисичка, головкою похитала, хвостиком помахала та й каже:

— Тут, кумонько, силою нічого не зробиш, тут треба на хитрощі взятися.

— Та я те й сама бачу, — мовила Ворона, — коли бо, на лихо собі, ніякої хитрости не вмію придумати.

— Я тобі, чумо, ось що скажу. Ось тут у ріці часто царська дочка приходиться купатися. Підстережи ти її, а коли царівна положить на березі золотий ланцюжок, або яку іншу блискучу річ, то ти вхопи ту річ і лети з нею, але так, аби царські слуги бачили тебе. Вони будуть кричати й бігти за тобою, а ти лети просто до верби і вкинь ту річ у гадючине дупло, а сама лети набік. Побачиш тоді, що з того буде.

Послухала Ворона лисиччиної ради. Як тільки царівна прийшла купатися й роздягнулася на березі та положила на піску свій блискучий золотий ланцюжок, Ворона прилетіла та й хап той ланцюжок у рот і давай утікати. Побачили царські слуги, з криком кинулися за Вороною, а та простісінько до своєї верби, кинула ланцюжок у гадючину нору, а сама сіла на іншій дереві та й глядить, що з того буде.

Прибігли слуги до верби. Вони бачили, що Ворона з ланцюжком спускалася недалеко землі, а потім підлетіла вже без ланцюжка. Значить, тут десь мусіла його випустити! Почали шукати, шпуртати, аж далі один, угледівши дупло, зазирнув до нього й побачив, що ланцюжок блищить в середині. Зараз вони розкопали нору, аж бач, у норі, звившись у клубок, лежить вели-

чезна чорна Гадюка. Не питали слуги, що Гадюка в крадежу ланцюжка зовсім не винувата, витягли її з нори і вбили, а ланцюжок узяли. А Ворона врадувалася вельми, бачивши смерть свого ворога, і від того часу жила собі спокійно.

1897.

ТРИ МІХИ ХИТРОЩІВ

Було то восени. Біжить Лисичка полевою доріжкою та й здибає Їжака.

— Добрий день, Їжаче-небораче! — крикнула Лисичка.

— Здорова була, Лисичко-сестричко, — відповів Їжак.

— Знаєш що, Їжаче, ходи зо мною!

— А куди ж тебе Бог провадить?

— Та йду онтам до саду їсти винограду.

— А не квасний він, Лисичко?

— Та де тобі квасний! Повідала Сорока - білобока, що чула від Куниці, молоді дівчиці, що та бачила, як господар коштував і хвалив, що солодкий, пора збирати. Ходи, наїмося, ще й дітям по китягові принесемо.

— Ні, Лисичко, — каже Їжак, — не піду з тобою, боюся. То господар хитрий, силець понаставляв, ще зловлюся.

— Не бійся, Їжаче-небораче! — сміючись, мовила Лисичка. — У мене є три міхи хитрощів, то я не я буду, коли тебе з сильця не видобуду.

— Га, коли так, то нехай буде й так!

Пішли обое, влізли до саду, наїлися винограду і вже хотіли

назад вертатися, аж тут смик! Лисичка ступила необережно та й зловилася в сильце. Торгнула раз, торгнула другий раз — куди тобі! Не пускає сильце, держить за ногу.

— Ой, Їжаче, братіку, — кричить Лисичка. — Рятуй!

— Як же я тебе, Лисичко, порятую? — мовив Їжак. — Добувай свої три міхи хитрощів і рятуй себе сама.

— Та де там мої міхи! — лементує Лисичка, а сама аж тремтить зо страху. — Бачиш, скакала через річку і всі три міхи урвалися і впали у воду. Їжаче-братику, подумай ти, може у тебе деяка хитрість найдеться?

— У мене є одна, — мовив Їжак, — та не знаю, чи буде тобі до смаку. Лягай на тім місці, де зловилася, і лежи, лапки від себе відкидай і попускай духу, що можеш. Господар побачить тебе й подумає, що ти вже гниєш, то й викине за пліт.

Послухала Лисиця їжачової ради, притаїлася, лежить, буцім давно згинула. Прийшов господар, побачив її та й аж носа затулив.

— От шкода! — промовив він. — Не був кілька днів коло сильця, а тут, бач, яка гарна Лисиця зловилася та вже й гнити почала. Що тепер з неї за пожиток? Викинути за пліт та й по всьому.

І він відсилив Лисицю з сильця, взяв обережно за хвіст та й шпурнув за пліт у кропиву. А Лисиці тільки того й треба було. Як не дасть ногам знати, як не чкурне, лиш зашелестіло в бур'янах.

Минуло два дні, чотири дні, біжить знов Лисичка полевою стежкою і здибає Їжака.

— Добрий день, Їжаче-небораче!

— Здорова була, Лисичко-сестричко, — відмовляє Їжак.

— Ходи зо мною до саду їсти винограду.

— А не страшно, Лисичко, після позавчорашнього?

— Е, що там! У мене є три міхи хитрощів, якось вимотаюся.

Пішли обое, влізли до саду, наїлися винограду і вже хотіли назад вертатися, аж тут смик! Їжак-неборак якось не додивився та й спіймався в сильце.

— Ой Лисичко-сестричко! — кричав бідолаха. — Спіймало мене сильце й не пускає. Ану добувай свої три міхи хитрощів і вимотуй мене із зашморгу.

— Ой, небоже, — мовила Лисичка, — пропали мої хитрощі всі до одної. Скакала через річку і всі три міхи вірвалися й бовтнули у воду.

— Га, так видно вже Божя воля така, що тут мені вмирати. Прощавай, Лисичко-сестричко! Відпусти мені всі гріхи, всі урази, якими я тебе вразив.

— Бог тебе прости, Їжаче, — мовила Лисичка, втираючи очі від сліз, — а я тобі відпускаю з усього серця.

— Ходи, Лисичко-сестричко, обіймімося ще раз на прощання!

Лисиця обняла Їжака, хоч і як їй те було не смачно. Та що, неборак на смерть лагодиться, то як же йому не вволити останню волю?

— Поцілуй мене, Лисичко-сестричко, в самі уста, — просив Їжак. — Аджеж вік звікували як брат з сестрою.

Нахилилася Лисичка до Їжака, щоб його поцілувати, та ледве доторкнулася своїм язиком до його уст, а Їжак тільки кланц! Ухопив її зубами за язик та й держить. Що вже Лисиця крутилася, вертілася, що вже скимліла і плакала, Їжак держав зубами за язик, поки не прийшов господар. Побачивши, що Їжак спіймався в сильце й держить Лисицю за язик, він розсміявся, забив Лисицю, а Їжака пустив на волю.

1898.

ВОВК, ЛИСИЦЯ І ОСЕЛ

Вовчик-братік і Лисичка-сестричка хитрили поки, хитрили, грішили, поки грішили, а далі стали та й кажуть:

— Годі нам грішити! Треба покаятися. Ходімо на прощу аж за море, щоб відмолити свої гріхи.

Ходімо, то й ходімо. Зібралися, йдуть. Ішли, йшли, аж надібали Оsla, що пасся на пасовиську.

— Здорові були, люди божі, — відповідає Осел.

Стали вони, ласо позирають на Оsla, а далі Лисичка й мовить:

— А може б ти, Ослику-братіку, пішов з нами в дорогу?

— А куди ж вас Господь провадить?

— На прощу в далеку заморську країну.

— Що ж, я готов іти з вами.

— Ходи, синку, ходи, — поважно мовить Вовк, — з нами тобі безпечно буде й розмова приємна по дорозі.

Чи довго вони там ішли, чи коротко, досить що в найкращій згоді прийшли аж над море. Тут зараз Лисичка сюди-туди зви-

нулася, знайшла кораблик, прип'ятий до берега, і гукнула на своїх. Посідали на кораблик, відв'язали його й пустилися плисти. Осел веслує, Вовк рулює, а Лисичка вітрил пильнує. Все їм так справно йде, аж душа радується.

Пливуть вони, пливуть, ба вже Вовк і Лисичка здорово поголодніли. Ослові байдуже; в кораблику на дні було настелено листя та соломи, от він і жує собі помалесеньку й веслує так, що аж піна бризкає.

— Слухайте, — говорить Лисичка. — Оце ми при Божій допомозі серед моря, та хто його знає, чи доведеться нам доплисти до цілі?

— Бог ласкав, — мовить Осел і гребе далі.

— Так то так, і я так думаю, — мовить Лисичка, похитуючи головою, — та що, коли ми дуже прогнівили його, милосердного.

— А то чим? — скрикнули в один голос Вовк і Осел.

— Забули висповідатися, поки виплили на море. Хіба не знаєте, який є звичай у побожних людей?

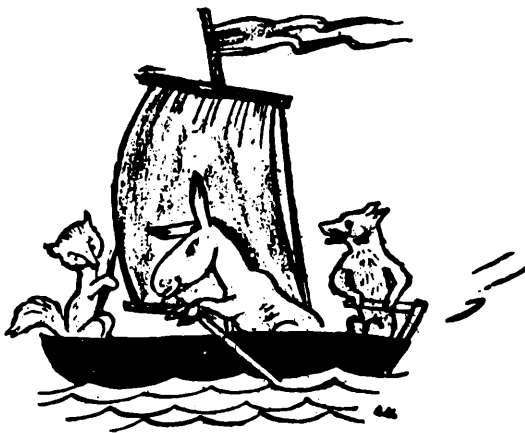
— Ай-ай-ай! — скрикнув Вовк. — Правда твоя, Лисичко! Гріх великий! Ану ж прийде буря й потопить нас, то що тоді буде? Не тільки тілом, але й душею загинемо на віки вічні.

— Що ж його робити? — питає стурбований Осел.

— Знаєте що, — мовить Лисичка, — сповідаймося одні одним на голос і відбудьмо покуту кожний за свої гріхи, а чень Бог нам відпустить. Ти, Вовче, сповідайся мені, я буду тобі, а Осел нам обом.

— Добре! — мовить Вовк. — Тяжкі мої гріхи, Лисичко-сестричко. Коли, бувало, ввірвуся до кошари, то не ріжу одну Вівцю або дві, щоб наїстися, але замордую десять, двадцять із самої лютости.

— За такий гріх, Вовчику-братіку, мусиш три дні постити й поклонити бити. Та й мої гріхи не легші. Коли, бувало, влізу до курника, то не душу одну Курку, або дві, щоб наїстися й дітей погодувати, але видушу десять, двадцять із самої злої волі.

— О, за такий гріх, Лисичко-сестричко, мусиш чотири дні постити й поклони бити. А ти, Ослику-братіку, чим Бога обрав?

— Пригадую собі, — мовив з сокрушеним серцем Осел, — що раз мій господар запряг мене до візка й цілий день возив мною гарбузи, дині, моркву, огірки і всяку ярину з огороду. Отоді то з візка впав один огірок, я схилився, підняв його і з'їв. Більше не можу собі пригадати нічого.

— Ой, грішнику темний, — в один голос завили Вовк і Лисичка. — Та це ж страшенний гріх! Хіба ж тобі дозволено їсти огірки? Це ж ти найголовнішу заповідь переступив, і за це нема для тебе ніякої покути, хіба смерть.

Поміркував Осел, куди річ іде, та й каже:

— Га, коли смерть, то смерть. Нехай хоч своєю смертю спокутую свій гріх. Та одного мені тільки жаль. Вибираючися в дорогу, я закопав на полі під каменем великий скарб, то шкода, щоб він так і пропав. Коли б ви, люди божі, видобули його та роздали на святі церкви, на Служби Божі та на милостиню за мою душу.

— Добре, Ослику-братіку, добре, — мовив Вовк, — зробимо все, що кажеш, тільки розкажи нам, де лежить той скарб, і по чім пізнати його схованку?

— Він лежить недалеко цього місця, де ви мене здибали, а пізнати схованку по камені, що ним завалена нора. На тім камені видовбаний такий самісінький знак, як ось тут у мене на лівому копиті. Придивися йому добре, то зараз пізнаєш.

Підняв Осел ліву задню ногу, а Вовк нахилився, щоб поглянути, що там за знак на копиті. Та в тій хвилині Осел як не замахне ногою, як не фрасне Вовка копитом у зуби, аж Вовк перекинувся і стрімголов бабахнув у море. Там ще не встиг отямитися, а вже було по нім.

А Лисичка бачачи, що сталося з Вовком, з великого переляку аж підскочила, та так нещасливо, що й сама впала в море і втопилася. А Осел плив, плив, поки не доплив щасливо до берега.

1898.

МУРКО І БУРКО

Був собі в одного господаря Кіт Мурко, а у другого Пес Бурко. Хоч то Пес і Кіт звичайно не люблять один другого, та Мурко з Бурком із самого малку були великі приятелі.

От одного разу, саме в жнива, коли всі з дому позабиралися в поле, бідний Мурко ходив голодний по подвір'ю й муркотів дуже жалібно. Рано господиня, вибираючися в поле, забула дати йому їсти — значить, прийдеться бідному терпіти аж до вечора. До лісу було далеко йти, в стрісі Горобчиків не чути ніяких; що тут бідному Муркові на світі божім робити?

— Ей, — подумав він собі, — он там у сусіда на шпихлірі¹ Голуби водяться. Я колись лиш одним оком заглянув: у двох тніздах є молоді Голуб'ята, такі ситі та гладкі, як подушечки. От би мені таке одне Голуб'ятко в пригоді стало! Та ба, Бурко по подвір'ю ходить, шпихліра стереже. Хоч то ми з ним і приятелі, та я то добре знаю, що на шпихлір він мене не пустить. Нема що й говорити з ним про те. Зовсім собача вірність у нього!

Але голод не тітка, Муркові чимраз гірше докучав порожній живіт, от він і почав міркувати, як би то здурити Бурка та спровадити його геть із подвір'я. При голоднім животі швидко думки йдуть до голови. От за малу хвилину мій Мурко біжить до Бурка, мов не знати з якою доброю новиною.

— Слухай, Бурцо, — кричить здалека. — Приношу тобі добру вістку. Ось власне тепер я сидів за селом на високій липі, знаєш, там на роздоріжжі коло хреста. Сиджу собі та чатую на Горобчиків, коли бачу, а з сусіднього села біжить межою якийсь Пес і несе в зубах ковбасу... Та таку довжезну, що обидва кінці геть поза ним землею волочаться. Приніс під липу, оглянувся довкола, чи не підглядає хто, живенько випорпав під коренем добру яму, заборпав ковбасу, ще й каменем на знак привалив та й побіг. От така то благодать! Я ледве всидів на липі, так мені запах до носа вдарив. Та що з того, не міг я поживитися нею, бо камінь тяжкий, та й глини бестія напорпав багато! То може б ти, братіку...

Ще Мурко й не скінчив своє оповідання, як тут Бурко зірвався на рівні ноги і мов вихор полетів за село під липу шукати ковбаси. Він, бідний, також не дуже до переситу наїдався, м'яса рідко й нюхав, а ковбаса хіба у сні часом йому приснилася.

¹) Шпихлір — комора.

А тут, на тобі, така ласка божя під липою закопана, ще й каменем привалена! Дряпнув Бурко так, що аж закурилося за ним. А Муркові тільки того й треба було. Не тратячи ані хвилини часу, він горі углом¹ видряпався на шпихлір, вибрав собі котре найтовстіше Голуб'ятко, вхопив його в зуби, загриз та й гайда з ним до своєї хати. Там він виліз на загату, положив Голуб'ятко перед себе та почав хрупати, радісно муркотячи. Тим часом Бурко прибіг до липи, шукає, нюхає, порпає — нема ані глини, а ковбаси й духу не чути. Вертається бідний мов із лихого торгу додому та й біжить просто на Муркове обістя, щоб пожалуватися приятелеві, пощо його здурив. Та ставши за углом, він почув, як Мурко, облизуючися від крові з Голуб'ятка, балакає сам до себе:

— Ото дурень той Бурко! Він десь тепер певно вганяє попід липу, язик висолопивши, та шукає ковбаси, а не знає, що я його Голуб'ятком так славно пообідав!

Дряпнула Бурка по серці така фальшивість приятеля й завзявся відплатити йому. Усміхаючись, він підійшов до загати та й мовить:

— Ей, Мурку, Мурку! Ти гадаєш, що ти мене здурив, що я повірив твоїй байці про ту ковбасу? А я сидів за плотом і бачив, як ти з нашого шпихліра Голуб'ятко взяв. Та пощо тобі від мене критися? Чому було не сказати просто? Хіба я приставлений Голуб'ят пильнувати? Це не моя худоба. Я й сам був би не від того, щоб часом одно-друге схрупати. От хоч і зараз. Ану, ходи та подай ще й мені одно, а собі можеш і ще одно взяти.

Дуже втішився Мурко, чуючи таку мову, бо звісно, злому завжди радісно, коли пізнає, що й другий, кого він мав за чесного, такий самий злодій, як і він. І скочив Мурко з загати, щоб привітатися з Бурком, та цей в тій хвилині хап його за карк і роздер.

1898.

¹) Угол — пліт.

ЛИСИЧКА КУМА

Був собі раз Вовчик-братік і Лисичка-сестричка й задумали вони взятися чесно на хліб працювати. Винайшли собі нивку поля і змовилися посадити на ній картоплю. Вранці рано вибралися обоє до роботи, ямки робити та картоплю садити. Дома поснідали, що там Бог дав, а щоб у полудень не бігати додому, взяли відразу з собою обід і полуденок: глечик меду й кошик паляниць. Поклали страву між корчі, а самі, перехрестившись, та й до роботи.

Копають, копають, та Лисичі швидко навкучила чесна праця. Ніби то копає, а сама думає, як би то вихопитися та в корчі медку полизати. Ось у недалекім болоті поміж тростиною загукав Гук на все горло:

— Гуп-гуп-гуп!

— Зараз, зараз, сватоньку, — скрикнула Лисичка, немов би то її кликано. І вже кинула мотику та й забирається йти.

— А куди ти, Лисичко? — питається її Вовчик-братік.

— Хіба не чуєш, сват Гук мене кличе.

— Та чого?

— Ми ще з ним учора балакали: бачиш, у нього сьогодні христини, то він просить мене за куму.

— Га, коли так, то йди, тільки не барися.

— Я заразівінько вернуся! — мовила Лисичка. — Копай собі свій загонець, я тебе здогоню.

Побігла Лисичка в корчі, зараз до горщика, попоїла добре меду, закусила паляницею, все чистенько позав'язувала, пооблизувалася та й іде до Вовчика, спишна водячи хвостом — звичайно, кума.

— А що, вже по христинах? — питається Вовчик.

— Та вже, — мовить Лисичка.

— А що там Бог дав?

— Хлопчика.

— А як же його охристили?

— Початочок.

— Ото ім'я! Я ще й не чував такого, — мовив Вовчик. Лисичка нічого не мовила, але взялася пильно до роботи.

Може так минула година, а може й дві, — знов Лисичці захотілося медку полизати. І ледве Гук з болота загукав, а вона на весь голос кричить:

— Зараз, сватуню, зараз!

— То що, Лисичко? — питається Вовчик.

— Та, бачиш, там друге дитинятко у свата народилося, ще раз на христини просить.

— Ну, що, коли просить, то йди, тільки не барися.

— Я заразсінько, Вовчику! — мовила Лисичка та й шмиг у корч. Зараз до горнятка, наїлася добре меду, паляницею закусила, так, що їх спільного полуденку вже мало що й лишилося, та й вертається до Вовчика.

— О, ти вже тут! Уже по христинах?

— Та вже.

— А що ж там Бог дав?

— Та дівчинку.

— А як її охристили?

— Серединка.

— Ото! Я ще й не чував такої назви, — дивувався Вовчик.

— У Гуків, Вовчику, все такі незвичайні назви дають. На те вони голосні птахи.

Попрацювали знов з годину, і знов Лисичці запах дуже медок, і ледве тільки Гук загукав із тростини, а вона кричить:

— Іду, сватоньку, йду!

— Та куди йдеш, Лисичко?

— Хіба не чуєш, що сват іще раз за куму просить.

— Що за диво, що він тебе так часто за куму просить? — мовив Вовчик.

— Бо мене дуже любить, Вовчику.

— Ну, то йди ж, а не барися, треба роботу кінчити.

— Я зараз тут буду, Вовчику. Роби, не бійся, я своє зроблю.

Побігла Лисичка до корча, виїла решту меду з горщика, схрупала решту паляниць, усе поперевертала та й іде до Вовчика.

— А що, вже по христинах?

— Та вже.

— А що там Бог дав?

— Хлопчика.

— А як же його охристили?

— Остаточок.

— Ну, що ж, нехай здоров росте.

Копали так, копали, аж ось уже й полудне.

Вовчик давно зголоднів, та все якось стидається признатися, а далі кинув мотику та й каже:

— Ну, на тепер досить. Чи пора обідати?

— Певно, що пора, Вовчику-братіку, — мовить Лисичка, а сама ніби то копає, пильнує роботи.

— А ти ж неголодна?

— Та ні, Вовчику, йди ти сам та пообідай, мене там на христинах погостили.

Пішов Вовчик у корчі, дивиться, ого! Горщик порожній, аж вилизаний від меду, кошик перевернений і паляниць ані кришки нема! Аж тепер зрозумів, куди це Лисичка-сестричка так часто на христини ходила! Аж тепер йому вияснилося, які то вона своїм похресникам чудернацькі назви давала!

— А, так ти така, погана Лисице! — скрикнув Вовчик. — Хочеш мене роботою й голодом на смерть заморити, а сама всю страву пожерла! Чекай же! Я тебе за те саму розірву і на обід згамкаю!

Почула Лисиця Вовчиків крик, побачила, який він біжить злосливий та недобрий, і не чекала довго. Дала ногам знати та до лісу, а в лісі шусть у першу нору, яку надібрала під корінням старого дуба. Думала, що сховається зовсім, але Вовчик таки встиг побачити кінчик її хвоста, як Лисичка його втягла до нори. Прибіг та й кричить:

— Ага, ти тут? Вилізай мені зараз! Не сховаєшся від мене.

Та Лисичка не дурна. Сидить у норі, ані пари з рота.

— Не обзиваєшся? Добре! Чекай лише, а тебе досягну.

Скочив Вовк, виламав довгу клюку, застромив у нору та й шпортає. Думка була вхопити Лисичку за ногу та й витягти на

світ божий. Не похопилася Лисичка, а клюка хап її за ногу. Нора тісна. Вовк почувши, що щось зачепив, так тягне, що є сили. От Лисичка, хоч і як їй мурашки поза плечима бігали, почала реготатися та й кричить:

— Ото дурний! Зачепив за дубовий корінь та й тягне. Думає, що мене за ногу вхопив. Тягни, дурню, тягни!

Почувши це, Вовк пустив лисиччину ногу та й почав знов шпортати клюкою, поки не зачепив справді за дубовий корінь.

— Ай-ай-ай! Моя ноженька! — закричала Лисичка, а дурний Вовк з радости як почав тягти, поки сам не змучився і клюки не злавав. Тоді плюнув і пішов геть, і зарікся з Лисичкою більше не мати ніякої спілки.

1898.

ВІЙНА МІЖ ПСОМ І ВОВКОМ

Був собі раз у господаря Пес, що жив у великій приязні з Вовком. Зійдуться, бувало, на краю лісу під старим дубом та й балакають собі то про це, то про те: Пес оповідає Вовкові, що чувати в селі, а Вовк Псові подає лісові новини.

Раз якось говорить Вовк до Пса:

— Слухай, Гривку. Я чув, що у твого господаря Свиня має молоді.

— Це правда. Дванадцятєро поросят привела. Гарні такі, кругленькі, рожевенькі, аж любо дивитися.

— Ай-ай-ай! — зацмокав Вовк. — Аж мені слина на язик набігає. Дванадцятєро, мовиш? Ах, мушу ще цієї ночі навідатися до них.

— Ні, Вовчику, — мовив Пес. — Не чини цього! Тямиш, яка була умова між нами? Будемо собі приятелями, я тобі буду розповідати все, що є нового в селі, але ти за те не смієш ніколи ходити до мого господаря. Раз ти йому шкоду зробиш, то й нашій приязні амінь.

— Е, що, — мовив Вовк, — про таку дурницю мали б ми сваритися? Адже дванадцятєро поросят! Навіть значно не буде, як я одно або двоє схрупаю.

— Ні, Вовчику, — остерігав Пес, — не ходи до нас! Готова бути біда.

— Яка біда? Не бійся! Я так легесенько залізу до хліва, так делікатно там справлюся, що ніхто й не почує.

— Але я почую.

— Ти? Але ж надіюсь, що ти будеш тихо, що не схочеш видавати свого приятеля.

— Добре тобі говорити! — сумно мовив Пес. — Не видавати приятеля! Але ж господар ще більший мій приятель, дає мені їсти, то як же мені байдуже дивитися на його шкоду? І що він скаже мені потім?

— Роби, як знаєш, — мовив Вовк, — а я мушу до твоїх Сви-ней навідатися й раджу тобі бути тихо.

Надійшла ніч. Вовк додержав слова, приплився з лісу та й суне просто до хліва. Побачив це Пес та й міркує собі:

— Що маю робити? Зажду трохи. Коли Вовк справді справиться тихо, то нехай собі робить, що хоче. Але при найменшій крику в хліві і я не буду мовчати.

І справді, ледве Вовк крізь шпарку пропхався до хліва, почула його Свиня та й як закричить! Поросята собі як не завищать, а Пес, почувши це, як не загавкає, як не завие! Посхапувалися господарі та до хліва, аж там Вовк. Кинулися на нього, і поки неборак успів назад шмигнути крізь шпарку, всипали йому такого бобу, що пару день нікуди не ходив, тільки лежав у лісі та вилизувався.

Пес не ходив уже на край лісу з Вовком на розмову, але по якомусь часі Вовк сам увечорі прийшов до нього, став за ворітьми та й мовить:

— Ага, Гривку! Такий то ти добрий приятель. Чекай, чекай! Не забуду я тобі цього!

— А хіба я не казав тобі, щоб не йшов до мого господаря? — мовив Гривко.

— А хіба я не велів тобі мовчати? — огризнувся Вовк.

— Але ти казав, що справишся тихо в хліві, тямий? Поки було тихо, я мовчав. А пощо ж ти зайшов собі в сварку зі Сви-нею?

— Та який там біс заходив з нею в сварку? — люто буркнув Вовк. — Ледве я до хліва, а вона в крик. Але я не я буду, коли їй це подарую. Слухай, Гривку, не роби дурниць! Дай мені слово, що будеш мовчати, а я прийду сьогодні вночі до Свині в гостину.

— Про мене приходи, — мовив Гривко, — тільки пам'ятай,

щоб у хліві було тихо. Як тільки там найменшого гармидеру на-
робиш, я не можу довше мовчати.

З тим Вовк і пішов, а опівночі суне знов до хліва. Але Гривко
не дурний був і шепнув Свині, щоб не спала й малася на осто-
розі, бо Вовк обіцявся навідатися до неї. Ще Вовк і голови не
встиг просунути в шпарку, а вже Свиня з поросятами наробила
в хліві такого репету, а Гривко так жалібно почав вити під хат-
німи вікнами, що Вовк чимдуж мусів драпцювати до лісу.

Знов минуло кілька день. Гривко не виходив під дуба на роз-
мову з Вовком, а Вовк не приходив до Свині навідуватися. Аж
одного вечора дивиться Гривко — стоїть Вовк за воротами й ма-
хає до нього. Підійшов ближче.

— А що, Гривку, — мовить Вовк ніби ласкаво, — чому не ви-
ходиш під ліс? Забув про старого приятеля? Не кортить тебе по-
балакати?

— Не кортить, — мовив Гривко.

— Ах, ти, Юдо! Ах, ти, Скаріоте! — крикнув на нього Вовк. —
Ти думаєш, що я тобі подарую? Думаєш, я не знаю, що ти остеріг
Свиню? Але чекай, вийдеш ти мені колись за ворота, а вже я не
я буду, коли не підстережу тебе! А тоді, будь певен, поти твого
життя!

— Га, що ж діяти, — мовив Гривко. — Раз мати родила, раз
і вмирати треба. Я те й знав, що наша приязнь недовговічна. Але
пам'ятай же й ти, Вовче, що я й тебе можу підстерегти й під-
вести на біду.

— Ах, ти собаче покоління! — лютував Вовк за ворітьми. —
Ти ще смієш мені грозити? Зараз мені ладься зо мною на війну!
Побачимо, чия візьме. Віднині на третій день маєш мені стави-
тися зі своїм лицарством коло дуба на поляні. Розумієш! А як
не станеш, то горе тобі! Я зі своїми лицярами прийду сюди, ви-
тягнемо тебе за вуха з твоєї собачої буди й розірвемо на шма-
точки.

З тим Вовк і пішов. Прибігши до лісу, він подався просто до
ведмежої гаври, а ставши перед Ведмедем, поклонився йому чем-
но та й мовить:

— Слухайте, вуйку Бурмиле, я до вас з великою просьбою.
Зайшла у мене сварка з Псом Гривком, і я видав йому війну.
Так чи не були б ви ласкаві стати мені до помічі?

— Розуміється, розуміється, що стану! — відповів Ведмідь. —
Цьому драбузі варто вже раз доїхати кінця.

Радісний побіг Вовк далі і здивав дикого Кабана.

— Слухайте, стрику Пориличу, — мовив Вовк. — Станьте

мені до помочі! За три дні у мене велика війна з Псом, то я збираю щонайчілніше лісове лицарство.

— Гаразд, гаразд, — мовив Кабан. — Стану напевно.

На третього покликав Вовк ще Лиса Микиту. Поміркували разом, що вже досить мають сили, а коли настав умовлений день битви, пішли під дуба, дожидаючи противника.

Тим часом Пес Гривко тяжко зажурився, почувши, що Вовк визиває його на війну.

— Що мені на світочку божім робити? — думав він собі. — І яких мені лицарів кликати на цю війну? Ні, мабуть доведеться таки пропасти.

Отак думав бідний Гривко день, думав другий день і нічого не міг видумати. Вже й їда його не береться, звисив голову й ходить мов сам не свій.

— Ей, Гривку, а тобі що таке? — окрикнув його Кіт Мурко, його добрий товариш і приятель.

— Ет, що тобі говорити! — нерадо мовив Гривко. — Нещастя моє, та й годі, і ти, певно, не допоможеш мені.

— Ну, говори! — настоював Мурко. — Поможу не поможу, а бодай розважу твою тугу.

Гривко розповів Муркові про свою пригоду з Вовком.

— Не турбуйся, братіку, — мовив Мурко. — Я тобі стану до помочі. Йди тільки поклич іще Гусака й Качура, то маю надію, що ми не постидаємося в тій війні.

Послухав Гривко розумної ради, запросив Качура й Гусака, а ті обіцяли йому свою поміч у війні.

Настав умовлений день. Ще не світ, не зоря, вирушив Гривко зі своїм лицарством на війну. Передом іде Гусак і гегас водно, точнісінько мов у барабан б'є тра-та-та! тра-та-та! За ним рядом маширують Гривко і Мурко, попіднімавши вгору хвости, мов вояки карабіни, а з-заду йде Качур, та все головою до землі нипає й розсудливо приговорює: так-так-так! так-так-так!

Вовк тим часом, дожидаючи ворогів, звелів Ведмедеві вилізти на дерево й уважати на прихід ворожого війська та сповістити решту товариства, яке воно. Лис Микита став на переді й підняв свій хвіст, як корогву, Вовк стоїть під дубом, а Кабанові веліли заритися в купу листя і там сидіти в засідці, щоб у рішучій хвилині міг наробити постраху між ворогами. Ось показалося вороже військо.

— Слухайте, братчики! — говорив з дерева Ведмідь. — Ідуть уже, йдуть наші вороги! Та й страшні ж! Попереду барабанщик іде, чуєте, як барабанить?

— Чуємо, — з острахом промовили лицарі.

— А за ним ідуть два люті стрільці з карабінами.¹⁾

— Ой, лишенько! — скрикнули в один голос Вовк і Лис. — Буде по нас!

— А з-заду якийсь чарівник іде, тим стрільцям духу додає, мабуть кулі за ними збирає та все вниз показує й говорить: так-так-так!

— Ой, це він на мою душу важить! — простогнав Кабан, лежачи під листям.

— Що ж робити, братчики? — промовив Вовк. — Не гарно ж нам утікати з війни, навіть не пробувавши бою. Ану тільки сміло на них!

Але не встиг він скінчити своєї промови, коли Кіт, побачивши здалека, як щось рухається й шелестить серед листя, подумав, що це миша, і щодуху кинувся туди. Тим часом це був хвіст Кабана, що сам лежав тихесенько під листям, але зо страху, сам про те не знаючи, рухав хвостом. Своїми гострими пазурми впився Кіт Кабанові у хвіст і почав гризти його зубами. Ошалілий з перестрашу і з болю Кабан заквичав страшенно й кинувся тікати. Тоді Кіт ще дужче переляканий заприскав, згорбився, мов стріла, скочив на дуба й поліз догори деревом.

— Ой, Господи! — скрикнув Ведмідь, що згори слідив за ходом битви. — Це ж, мабуть, смерть моя лізе!

І він поперся й собі ж горі деревом, тікаючи від лютого ворога, але швидко підхопився на таку тоненьку гілляку, що не витримала його тягару, вломила, і бідний вуйко, як колода, гепнув з дерева на землю. Та ба, і тут не було коли довго спочивати! Пес, побачивши Лиса, кинувся на нього і вхопив — що правда, не за голову, а тільки за хвіст. Неборака Лис шарпнувся щосили й, лишивши хвіст у гривкових зубах, шурнув щодуху. В тій хвилині гепнув і Ведмідь з дерева, і, хоч був ледве живий з болю і зо страху, схопився на рівні ноги та й попер у ліс. Розуміється, що по таким страшнім розгромах всього лицарства не лишилося й Вовкові нічого, як дати ногам знати.

Отак то Пес зі своїми товаришами одержали блискучу перемогу над Вовком, а отрубивши її як слід і постоявши трохи на поляні, пішли радісно додому. А розгромлені лицарі зійшлися далеко в лісі коло ведмедевої гаври й почали пригадувати, які то страховища перетерпіли вони в тій війні.

— Е, не штука було перемогти нас, маючи два карабіни! — мовив Вовк.

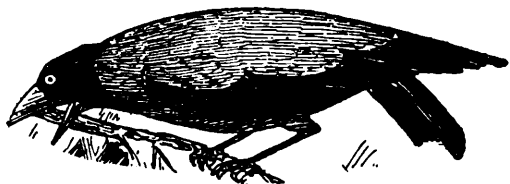
¹⁾ Карабін — рушниця.

— А мені, братчики, адіть¹⁾), який шмат хвоста мечем відсікли! — мовив Кабан.

— А я не інакше міркую, тільки на мене кинули бомбу, що так мені весь хвіст гладко відчикрижила! — говорив Лис Микита.

— А я й не тямлю, що зо мною було, — стогнав Ведмідь. — Те тільки тямлю, що я перший і останній раз у житті пробував літати! Хай йому цур! Летіти ще сяк-так, але сідати дуже погано.

1898.

В О Р О Н И І С О В И

I

В однім великім лісі гніздилися багато Ворон. Вони жили тут такою збитою купою, що в цілім лісі не було іншого птаха ані звіра: весь ліс був одно вороняче царство. Тільки насеред лісу стояли великі голі скелі, в них була велика, простора, темна печера, і в тій печері жили Сиви так само великою купою, як Ворони в лісі. Вдень Ворони були повними панами, крикали, сиділи по деревах і скелях, чули себе вповні свободними. Але коли прийшла ніч і Ворони позасипляли в своїх гніздах, тоді вилітали Сиви зі своєї печери, летіли просто до воронячих гнізд, забиwali кожна по одній Вороні і їли їх.

Довгий час терпіли Ворони це лихо, але далі не стало їм терпцю. Воронячий цар скликав одного дня весь свій народ на велику нараду і промовив до нього:

— Слухайте, дітоньки! Нещастя наше з тими Совами! Нападають на нас по ночах, коли ми спимо й не можемо боронитися. Лягаючи спати, ніхто з нас не є певний, чи встане завтра живий. Ні! Так не можна жити. Що нам з того, що ми весь день мучимося, шукаємо поживи, годуємо дітей? А ті дармоїди весь день вилежуються в своїх норах, в вночі хапають нас як своїх! І адіть, ми працюємо й нас раз-у-раз менше, а вони дармують і плодяться та множаться на нашу загибель. Аджеж як так піде

¹⁾ Адіть — дивіть.

далі, то швидко нас зовсім не стане. Радьте, дітоньки, що нам робити?

У того царя було п'ять міністрів, що ще радили його батькові й сиділи на своїх урядах уже довгі літа. Почувши цареву бесіду, вони згідно потакнули і сказали:

— Спасибі тобі, царю, що ти скликав цю нараду! Видно, що дуже дбаєш за свій народ. Дай тобі, Боже, всього добра і многі літа прожити.

— Добре, добре, — промовив стурбований цар. — Тільки ж ви, мої мудрі міністри, скажіть тепер своє слово, що нам робити в тій тяжкій пригоді.

Тоді перший міністер, подумавши глибоко, промовив:

— Моя рада така, найясніший царю: Сови сильні, ми слабші; Сови воюють уночі, ми вночі спимо й не бачимо нічого. Що ж ми можемо їм зробити? Найліпше пішлимо до них свого післанця і просімо, щоб зробили з нами мир, щоб дали нам спокій, хоч би нам прийшлося дати їм навіть окуп. Адже знаєш, що каже приказка:

З сильнішим на борися,

А радше покорися.

— Гм, — промовив цар, почувши таку раду. — Не перечу, що це дуже розумно, але... Ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Найясніший пане, — промовив другий міністер, — мені це зовсім не подобається, що радив мій поважний попередник. Просити ласки у нашого заклятого ворога? Не досить, що він повбивав так багато наших, то маємо ще йому кланятися, давати йому окуп? Ні! Чейже вороняче серце ще не спідліло до решти! Радше помремо всі в чеснім бою, ніж так вижебрувати життя. А до того подумайте! Адже наші вороги не мають ні чести, ні сумління! Адже вони нападають на нас поночі, вбивають сонних і безоружних! Чи ви думаєте, що вони пошанують післанців? А навіть як ми заключимо з ними спокій, то чи ви певні, що вони будуть додержувати присяги? Я певний, що не будуть. А в такому разі ліпше нам обернути всі сили на війну з ними, ніж думати про гнилу згоду.

— Дуже гарно говориш, мій друже, — мовив на це цар, — але... Ну, та послухаємо, що скаже третій міністер.

Цей був старий, немічний і мовив захриплим голосом:

— Гай, гай! Певна то річ, що не ялося¹ нам жебрати спокою, але як же нам і воювати з тими Совами? Всі знаємо, що вони міцніші від нас тим, що вони воюють поночі й нападають на нас

¹) Не ялося — не личить, не гарно, не годиться.

і вимордовують усіх до останку. А моя рада одна: покиньмо цей нещасний ліс і те погане сусідство, тікаймо відси, поки живі та здорові, шукаймо собі іншого безпечнішого осідку.

— Гм, гм, — муркотів цар, хитаючи головою. — Це також рада! Ну, але почуємо, що скаже четвертий міністер.

— Я б радив, найясніший царю, не квапитися ані з війною, ані з заключенням спокою, ані з утечею, а підождати, що буде далі. Ще, Богу дякувати, всі не гинемо. Ану ж Сови спам'ятаються й самі дадуть нам спокій, адже й у них може прокинутися сумління. Або ану, ж вони перенесуться десь у інше місце? Все може бути, то найліпше підождімо, що час покаже.

Останній поміж міністрами був старенький згорблений Каркайло. До нього обернувся цар нарешті й мовив:

— Ну, а ти Каркайло, що скажеш?

— А що ж я можу сказати? Всі панове, мої попередники, радили дуже мудро. Добрий супокій, але тільки в свій час. Добра й війна, але також у свій час. Не зле навіть утекти від ворога, коли нема іншої ради; не зле й підождати. Тільки те недобре, коли мій попередник радив зачекати, аж у Сов прокинеться сумління, і вони самі з доброї волі дадуть нам спокій. Гай, гай, дітоньки! Ви, мабуть, думаєте, що ті Сови так собі, з доброго дива, розпочали з нами війну? Ой, ні, це у них здавна, від дідів-прадідів такий звичай і така установа. А знаєте, чому?

— Ні, не знаємо! — закричали Ворони.

— Ну, то слухайте ж, я вам розповім, — мовив Каркайло.

II

Було колись так, що всі птахи зібралися до купи й почали міркувати, що як же це так, що вони не мають царя? Десь люди мають стільки царів, звірі мають Лева, а ми, бідні птахи, не маємо нікого, хто б нас боронив у нещасті й робив між нами порядок. Ніби то Орел називається нашим царем, але що нам з нього за пожиток? Він собі гніздиться по найвищих горах, літає попід саме сонце, а на нас, бідних птахів, хіба тільки погляне, щоб одного або другого вхопити собі на страву. Що нам з такого царя, що не знає нашого життя, не дбає про наше горе?

Було там багато такого нарікання. Кожний говорив, що знав: Кури кудкудакали, Гуси гегекали, Качки квакали, Журавлі курликали, Бузьки клекотіли, дрібне птаство пищало, — одним словом, гомін такий був, що не суди Господи. Тільки одна Сова, надувшись, сиділа тихо і вдавала з себе страх мудру. Далі птахи завважали це й кажуть проміж себе:

— Гей, слухайте! Оця Сова мовчить, певно вона знає більше від нас усіх!

— Певнісько, — мовили інші, — адить, яка у неї голова величезна.

— Ще й окуляри на носі! Та вона певно весь день у книгах та письмах читає.

— Знаєте що, виберім її за царя. Нам мудрого царя дуже треба.

Пішла така тутірка поміж усім птаством, і всі крикнули:

— Добре, добре! Сова нехай буде нашим царем! Вибираємо Сову! Многая літа Сові!

— Як згода, то згода! — Зараз почали зносити все, що потрібне для коронації: пташину корону, берло, царський плащ, трон, кадило й дорогі масті. Почалися співи, Бузьки дзьобами викресали вогню й розложили ватру, накидали в огонь пахучого кадила, одним словом, парада, як належиться. Аж тут десь відкись надлітає Ворона. Вона не була на нараді, а тепер летячи понад те місце, побачила пташину нараду й думає собі:

— Ов, а це що таке? Треба подивитися ближче!

А птахи й собі, побачивши Ворону, почали гомоніти:

— Ось летить Ворона! Варто б послухати, що вона скаже. Аджеж це також розумна птиця, з вершки рибу виймає, ану, може вона скаже нам щось мудрого.

Наблизилася Ворона, привіталася з гуртом та й питає:

— А що це у вас, панове, за зборище таке? Який празник справляєте? Чи Синицю заміж віддаєте, чи може Чижикивим дітям іменини справляєте?

— Не вгадала! Не вгадала! — загули птахи. — Царя вибираємо.

— Царя вибираєте? От новина! Ну, ну, нівроку! А на кого ж голосуєте?

— Та бачиш, на Сову. Думаємо, що вона наймудріша з нас усіх, то нехай би царювала.

— Сова? Наймудріша? Сова має нам царювати? Та що ви, подуріли, чи очей не маєте? Оте головате опудало, ота криводзюба просторіка¹, що й слова по людськи не вміє сказати! Вона мовчить не для того, що все знає, а для того, що дурна, як пень. А її окуляри, то одна мана, вона навіть азбуки не знає! Ні, як має Сова бути нашим царем, то я зараз дам собі обскубити все пір'я й запишуся до Повхів² або Щурів і не хочу признаватися до того, що я з яйця виклювалася! І не могли ви вибрати хоч Паву,

¹) Просторіка — недотепа.

²) Повхи — польові миші.

хоч Журавля, хоч Солов'я. . . То бодай би видно, що є чим похвалитися. А зрештою, пощо вам нового царя, коли маєте Орла? Кажете, що він не дбає про вас. Та певно, він не буде розшибатися, щоб кожному до дзьоба ввіткнути все те, чого кому треба. Це не царське діло. Кожний дбай сам про себе. А для слабих уже це багато значить, коли в тяжкій годині можуть покликатися на поміч міцнішого. Нераз саме ім'я міцного заступника може відвернути від нас лихо так, як від Зайців, що покликалися на місяць.

— О-о-о! — закричали птахи. — А це що за чудасія? Як то так Зайці покликалися на місяць? Ану, говори!

— Слухайте, — мовила Ворона, — я вам розповім.

III

Було то не в нашім краю, а далеко, далеко, в гарячих сторонах. У однім величезнім лісі жило стадо Слонів і мало собі свого війта Чотиризуба. Жили вони в тім лісі віки вічисті супокійно, аж ось раз настала велика посуха. Всі калюжі, стави, озера й болота повисихали: Слони не мали де не тільки купатися, але навіть раз угасити свою спрагу. В такім клопоті зібралася вся громада довкола свого війта й говорить до нього:

— Слухайте, дядьку Чотиризубе, чи ви не бачите, яка біда притисла нас? Води нема ніде, хоч гинь. Ми всі ходимо вже по тижневій немиті, а наші діти в'януть та гинуть зо спраги. Адже твоя річ дбати, щоб нам була вода!

— Я й дбаю, дітоньки, — промовив Чотиризуб. — Я вже перед тижнем вислав на всі боки післанців, щоб розвідали, де тут близько чи далеко є погожа вода, щоб нам була для нашої потреби.

Ще він не докінчив своєї промови, коли ось надійшли післанці й говорять:

— Маємо воду! Маємо воду! Ходіть!

Недовго думаючи, зібралися Слони й рушили в дорогу. Йшли вони не довго й не коротко, а п'ять днів і п'ять ночей, поки не дійшли до великого та не глибокого озера, що лежало серед лісів на широкій рівнині, порослій корчами та травами. Слонам страшенно подобалася нова домівка. В озері могли купатися і плюскатися ціліснінький день, а вечором знаходили собі багату пашу на рівнині і в околичних лісах.

Але трапилося так, що на тій самій рівнині з давен-давня жила незліченна сила Зайців і Кріликів. Під кожним корчем були їх ямки випорпані в м'якій, пухкій землі. Легко зрозуміти, що як Слони заквартирувалися сюди, то Зайцям прийшлося круто. Зразу у перших днях Слони своїми ножищами порозтолучували

багато зайчих гнізд, подупили багато молодих Зайченят, а й старим Зайцям не одному попалося: цьому відтолочили одну ногу, другому дві, а вже котрому відтолочили голову, той був щасливий у Бога.

Бачачи таке своє нещастя, збіглися всі Зайці на раду. Там то було йойкання, плачу та нарікання! Одні радили забиратися з цієї рівнини й тікати щодуху, куди ноги несуть, бо де ж таки! Слони такі великі й міцні, що Зайцям навіть на думати про те, щоб їм опертися. Але інші, розумніші, кажуть:

— Та чекайте ж бо! Ще не амінь, щоб ми так ні сіло, ні пало, покидали свою рідну батьківщину. На кожний спосіб є такі способи. Треба тільки подумати.

Довго вони думали сюди й туди, і не могли нічого видумати. Далі виступив один Заєць, Довгослук називався, і мовить:

— Чекайте, браття! Я маю спосіб і надіюся, що ще нині побудемося тих непростених гостей.

І не говорячи нічого більше, він пішов у гущавину, де паслися Слони. Наблизившись, він привітав їх чемненько й мовить:

— Заведіть мене до свого війта, маю йому сказати щось дуже важне.

Слони завели його до Чотиризуба. Ставши перед ним на задні лапки, Заєць мовив:

— Великоможний пане! Приходжу до тебе не з власної волі, а як післанець нашого ясного й безсмертного царя Місяця.

— Так? То Місяць є вашим царем? — мовив Слон.

— Так є, він наш цар і наш патрон. І він посилає мене до тебе й велить заявити тобі ось такі слова: »Мое серце засмучене, мое лице затемнене, моя душа в тяжкій жалобі. Бо прийшли Слони, не питавшись, зайняли мою рівнину, не просившись, збовтали мое озеро, не дозволявшись. І своїми ногами вони потолочили домівки моїх підданих, повбивали невинних дітей, покалічили старців і жінок, пролили на землю кров неповинну.« І говорить тобі наш ясний цар Місяць моїми устами: »Загніваюсь тяжко на тих злочинців, переминою їм усю воду в кров, а всю пашу в будяки, напушу на них тяжкі хвороби й зарази, коли захочуть довше противитися мені.«

Почувши цю промову, Слон Чотиризуб аж о світі не стямився. Як кожний такий валило, він був добродушний і м'якосердний.

— Ой, Господи! — скрикнув він. — Та ми ж і не знали нічого! Ой, лишенько, і так ні з цього ні з того чи бач, у які тяжкі гріхи вскочили. Ще й гнів святого Місяця на себе навели! Що ж нам тепер робити?

— Ходи, великоможний пане, — мовив далі Заєць Довгослук,

— ходи зо мною! Стань перед ясным лицем нашого патрона, перепроси його, може він тобі скаже, що маєш робити.

Слон з тяжким серцем пішов за Зайцем. Була ясна, місячна ніч. Місяць в повні стояв на небі, а Заєць попровадив Слона просто до озера.

— Ось бач, великоможний пане, — мовив він, — наш патрон власне купається в своїм озері. Поклонись йому здалека, але не говори до нього нічого. Бачиш, який він сумний, які зморшки на його лиці. Це він гнівається на вас.

Слон поклонився Місяцеві і стояв тихо на березі озера.

— Доторкнися трубою до цього посвяченого озера, — мовив далі Заєць. — Може святенький Місяць дасть тобі знак, що маєш робити далі.

Слон послухав зайцевих слів і встромив свій хобот у воду. В тій хвилині гладка поверхня озера зморщилася, захвилювала, і з нею разом захвилював також образ Місяця, відбитий у воді.

— Ну, тішся, великоможний пане! — радісно мовив Заєць. — Наш цар приймає твій поклін. . . бачиш, як прихильно похитав головою. І велить тобі з твоею громадою йти далі на схід сонця. Пройдете три дні дороги і знайдете там інше озеро й іншу рівнину й будете там жити щасливо.

Радісно поклонився Слон ще раз Місяцеві й пішов. Ще цієї самої ночі всі Слони забралися з цього місця, а Зайці живуть там і досі в спокою.

— Оце, мої любі, — мовила далі Ворона, — що значить мати сильного опікуна. Само його ім'я, сам його образ може відстрашити ворога. Ну, а Совою кого ви відстрашите? Та й ще якби ви знали, що за погана, злодійська, підла та підступна птаха! Недавром вона боїться денного світла! У неї сумління злодійське, он що! А мати такого злодія царем, то це вийде на те саме як Горобець і Костогриз, що до Кота на суд ходили.

— А це як було? — гуртом запитали птахи.

— То ви не знаєте цього? — мовила Ворона. — Ну, добре, то послушайте ж, я вам оповім.

IV

— Одного разу, — так оповідала Ворона, — мала я своє гніздо на вершку здоровенної крислатої тополі. Недалеко мене, в کنارі тої тополі, в гарному дуплі звив собі гніздо Горобець Дуже він мені подобався, бо був добрий сусід і розумна голова. Бувало вечором до заходу сонця нераз сидимо в своїх гніздах і розмовляємо з ним про всякі речі. Щира душа була!

Та ось раз, як настала пора достиглого проса, мій Горобчик як полетів рано, то вечором не вернувся.

— Що це з ним сталося? — подумала я. — Не дай Боже, чи не трапилася йому лиха пригода! Може хто бідолаху вбив, або в сильце зловив у просі?

Посумувала я, та що було робити. Минула ніч. Горобця нема. Минув день, далі другий і третій, його таки нема.

— Певно загиб десь неборак, — подумала я.

Четвертого дня прилетів Костогриз, посидів на тополі, а побачивши дупло і в ньому порожнє гніздо, вліз у нього. Переночував одну ніч, і сподобалась йому горобцева домівка. Другого дня вже він зовсім розгосподарився тут.

Не дуже це мені сподобалося, бо з Костогризами й Сороками я не люблю водити компанії. Але що, — думаю собі, — Горобця нема, то яке ж я маю право боронити кому іншому оселюватися в його хаті? Про мене, нехай собі й Костогриз сидить.

Аж ось десь так за тиждень прилітає мій Горобець. Він літав у сусіднє село на проса, і такий прилетів повний, круглий та товстенький, як грудка масла. Побачивши Костогриза в своїм гнізді, він крикнув до нього:

— Гей, ти, побратиме! Це моє гніздо. Коли ти, буває, заблудив сюди з нехочу, то прошу тебе, забирайся власним коштом із моєї хати.

— Овва, який ти мені господар! — огризнувся Костогриз, виставивши голову з дупла. — Це моя хата, не твоя! Відки приходиш випрошувати мене з мого власного кута?

— Твоя хата? — скрикнув Горобець, і чубок йому настобурчився від гніву. — Що це ти говориш? Яким правом вона твоя?

— Таким правом, що я сиджу в ній.

— Ге, ге! То це злодійське право. Я її будував, я в ній жив цілий рік, а ти розбоєм забираєш мені моє! Геть відси!

— Коли мені не хочеться! Я тут пан, а ти махай собі на зломану голову!

Одним словом, посварилися обидва порядно, а далі стали на тім, щоб іти до суду.

— Це не може бути! Я мушу дійти свого права! — гарячився Горобець.

Я чула всю розмову й зацікавилася дуже, якого то суддю вони собі знайдуть. Тож коли обидва противники полетіли, я назираю за ними.

Летять вони низом, а я горою. Видно мені все довкола. Бачу, недалеко нашої тополі мав своє гніздо дикий Кіт. Він якраз тоді лежав у засідці й чув сварку Горобця з Костогризом. А як вони

договорилися до того, щоб іти до суду, мій Кіт живенько скочив на високий камінь, став на одній нозі, впер очі в сонце, підняв передні лапки, мов хреститься набожно, і знай муркоче святі приповідки:

Не чини другому, що тобі не мило!
Над сто добрих слів вартніше одне добре діло.
Як хвіст не криє пса від мух і від слоти,
Так мудрість без пожитку є сама без чесноти.
Вартніший овес, ніж солома вівсяна,
Від молока вартніша є сметана,
Вартніший плід, аніж гілляка та,
А від життя вартніша чеснота.
До досконалости провадять три дороги:
Для бідних не щади підмоги,
Для добрих май в душі зичливість,
Для всіх же — справедливість.

Горобець і Костогряз, летючи якраз попри те місце, побачили Кота. Вони зупинилися й чули його побожні муркотання.

— Слухай, — мовив Костогряз. — Ось тобі побожний муж! Який святий стовпник і мудрий і справедливий, то певно. Ходімо до нього, вже як він нас не розсудить справедливо, то я не знаю, де нам знайти ліпшого суддю.

— Але ж це Кіт! — мовив Горобець. — Це наш заклятий ворог. Як же нам іти на суд до нього?

— Ну, то станьмо здалека, — мовив Костогряз. — Посідаймо ось тут на гілляці й розповіжмо йому свою справу.

— Добре, посідаймо.

І справді обидва суперники сіли на гілляці над самим Котом, поклонилися йому, а Костогряз промовив:

— Святий стовпниче! Бачачи твою побожність і важку покуту й чуючи твої справедливі слова, ми приходимо до тебе, щоб ти розсудив нашу справу. У нас зайшла сварка. Вислухай нас, а котрого признаєш неправим, того можеш з'їсти.

— З'їсти? — жалібно промовив Кіт. — Але ж, дітоньки, що ви мовите! Вже три дні і три неділі, як я зарікся їсти м'ясні страви й мордувати божу живину. Ні, я не з'їм, але розсуджу вас по святій, щирій правді. Тільки, мої серденька, я старий, глухий. Ходіть ближче, ось тут коло мене, і розповіжте, що це за сварка зайшла поміж вами!

Обидва суперники повірили хитрому Котові, злетіли з гіллячки й поставали перед ним. А йому, драпіжникові, тільки того й треба було. Одним мигом скочив, ухопив одного в свої гострі

пазурі, а другого в зуби, позагризав обох і, радісно муркотючи, поніс до свого гнізда.

— Отак, — закінчила свою річ Ворона, — буде й вам усім, коли виберете собі Сову на царя. Вночі ви спите, а вона бачить і літає і буде вам шкодити. А вдень, коли ви літаєте, коли вам треба підмоги, вона сліпа, не бачить нічого і спить у своїм дуплі. Яка ж вам користь із такого царя?

Почувши це, птахи подумали:

— Правду мовить Ворона. До хрину нам такий цар здався! Краще забираймося геть і жиймо так, як жили досі.

І, недовго думаючи, всі вони розлетілися, кожний у свою дорогу. Лишилася тільки Сова і Ворона. Сова сиділа на престолі, ждала коронації й дивувалася, чого це нараз усі птахи порозліталися. Тоді Ворона почала кпити собі з неї.

— А що, кумонько, довго тобі ждати? Та ти ліпше не жди, бо з твоєї коронації і так нічого не буде. Хіба не бачиш, що всі птахи розлетілися?

— Га, погана Вороно! — скрикнула Сова. — Я знаю, це ти наструнчила їх проти мене. Але чекай, я тобі цього не дарую. Віднині я і весь мій рід виповідаємо війну тобі й твоєму родові, аж доки Сова не буде царицею над усіма птахами.

— Оця війна, мій царю, — мовив старий Каркайло, — ведеться й досі і не скінчиться, мабуть, ніколи, бо на те нема надії, щоб птахи вибрали ще колись Сову за царя.

— Так що ж нам у таких разі робити? — спитав воронячий цар.

— Я думаю, — мовив Каркайло, — що треба з усіх тих рад, які тут досі були висловлені, взяти потрошки з кожної. Треба післати когось між Сови... це так. Треба воювати з ними, це певно. Та покищо треба держатися в спокою, це розуміється. Щоб нас не повбивали, мусимо втікати, а коли хочемо перемогти, мусимо підождати. Але до всього того треба ще одного. Треба способу, щоб усі ті речі злучив ув одну цілість. Треба хитрости.

Всі Ворони сиділи, пороззявлявши дзьоби, при тій премудрій раді, але ніхто не розумів її гаразд.

— Мудро ти радиш, дядечку, — мовив воронячий цар, — але нехай мене суха ялиця поб'є, коли я розумію, до чого ти гнеш.

— До того гну, що треба нам узятися на хитрощі у війні з Совами, ось що! — мовив Каркайло. — Треба нам мати одну раду і зробити з ними так, як три Круки зробили з Яструбом.

— А якже вони зробили з ним? — запитав воронячий цар.

— Е, то цікава історія, — мовив Каркайло. — Слухайте ж, дітоньки, як то колись було.

V

Летіли раз три Круки, та й голодні ж. Дивляться, а Яструб згори вдарив на хату, зловив Голуба й несе його в пазурах до лісу, щоб поснідати.

— От би нам хоч отакого Голуба дістати! — зітхнув один Крук, сидячи на смереці.

— Всі три ми не були б ситі, але хоч трохи б занеслися, — додав другий.

— Ану, відберімо від Яструба його добичу! — мовив третій.

— Відберімо, але як? Сильний драбуга, а добровільно не дасть.

— А може й дасть. Слухайте, що я придумав, — мовить третій Крук.

Усі три стулилися головами докупи, пошептали щось по-своєму, а потім живенько розлетілися так, що Яструб і зовсім їх не бачив, і посідали кожний на окремій деревині, та так, щоб Яструб, летячи до лісу, мусів летіти попри них. Коли Яструб наблизився до першого Крука, цей злетів з деревини, порівнявся з ним та й кричить:

— Добрий день вам, нанашку¹⁾!

— Доброго здоров'я! — буркнув Яструб, а сам дивиться на Крука тим оком, що на Пса. Мовляв, а тебе яка біда до мене несе?

— Ов, видно, що тісно коло вас, нанашку, — мовив Крук, — коли ви вже пустилися Вудвудів ловити.

— Яких Вудвудів, — крикнув Яструб. А треба вам знати, що Яструб радше згине, ніж би мав Вудвуда з'їсти: страх не любить його запаху.

— А отже Вудвуда несете, нівроку вам, — кепкує Крук.

— Що ти, осліп, чи що? Не бачиш, що це Голуб? — лютиться Яструб.

— Голуб? — дивується Крук. — Агій! Перший раз такого Голуба бачу. Я б присяг, що це Вудвуд. Ну, та коли так хочете, то нехай вам буде й Голуб.

І полетів геть. Яструб летить далі, злий уже, аж назустріч йому другий Крук.

— Здорові були, дядьку!

— Щезай зі своїм родом поганим! — крикнув на нього Яструб.

— Ов, а ви чого такі недобрі? Та я тому не винен, що пострічався з вами. Чи може соромно вам, що я побачив, як ви Вудвуда

¹⁾ Нанашко — хрещений батько.

несете? Що ж, дядечку, голод не тітка. Як нема Голуба, то треба грішне тіло хоч вудвудовим м'ясом нагодувати.

— Та чи ти з глузду зсунувся, чи що? Хіба не бачиш, що це Голуб, а не Вудвуд?

— Я, дядечку, добре бачу, але вам з великого голоду трохи баки забило. Ну, та ви не бійтеся. Я ж вам вашого Вудвуда не відбираю. Смакуйте його на здоров'я. Я б і так не взяв його до рота, аби ви мені не знати що давали... Тьху!

І полетів геть.

— Що за помана, — думає Яструб. — Чи я дурний, чи вони? А може й справді я в поспіху замість Голуба та анахтемського Вудвуда зловив? Тьху!

Нюхає — справді пахне щось не тєє, не Голубом. Але подоба голуб'яча.

Та вже бідний починає власним очам не вірити.

— Може й справді у мене яка куряча сліпота, або що? От зажду. Он летить іще один Крук, що то він скаже?

І справді проти нього надлетів третій Крук.

— Здорові були, дядечку! — закричав він. — А куди ви цього Вудвуда несете? Чи може Ведмедя кольки сперли, а ви хочете дати йому вудвудятини замість лікарства?

— Сказизся ти зі своїм Ведмедем і з вудвудятиною! — скрикнув застиджений Яструб і випустив Голуба з кігтів. Справді, коли тобі три скажуть, що ти п'яний, то лягай спати, а коли три свідки сказали, що це Вудвуд, то хай йому цур!

І він полетів геть, а Круки кинулися на Голуба і з'їли його.

— От так то, милостивий царю, і ми повинні дібрати способу, щоб побороти наших ворогів, — закінчив свою промову Каркайло.

— Дуже добре, — згодився цар, — але який же може бути спосіб? Скажи, коли знаєш, бо я ніяк не придумаю.

— Один спосіб я знаю, — мовив Каркайло, — але цей можу сказати тільки тобі самому в чотири очі.

— Га, коли не можна інакше, то нехай буде й так! — мовив цар і попровадив Каркайла до свого покою, а замкнувши двері, промовив:

— Ну, тепер говори!

VI

— Слухай, Царю, — мовив Каркайло. — Мій спосіб такий. Вчинися ніби гнівний на мене, викинь мене за двері, перед усім народом кричи, що я хотів тебе зрадити, дав тобі злу раду, побий і покривав мене порядно, але то порядно, не жаліючи, а покинувши мене в лісі, зберися з усім народом і лети геть із цього

лісу. Лети далеко аж на Чорногору й там чекай на мене. Я тим часом постараюся дістатися до Сов'ячого замчища й вигледіти, як би можна їх найлегше побороти. А коли все розвідаю гаразд, тоді прилечу до вас і дам вам знати. Не бійся за мене! Я певний, що все мені вдасться як слід.

Обговорили справу докладно й цар згодився на Каркайлову раду. З лускотом він відчинив двері, б'ючи Каркайла крильми й дзьобом і дряпаючи його кігтями. А коли викинув його на вільне місце, почав перед цілим народом кричати:

— Ах ти, зраднику! Ах ти, запроданче! То такий ти мені вірний! Ні, я розірву тебе на шматочки.

І він бив і дряпав бідного Каркайла, поки він, знівечений і закривавлений, не впав на землю.

— Там і гинь! — крикнув цар. — А ви, дітоньки, збирайтеся всі в дорогу! Справді бачу, що годі нам тут жити, коли під самим моїм боком як гадюка клубиться чорна зрада. Ходімо шукати собі іншого помешкання.

З великим вереском і гамором піднялися Ворони із своїх предковіцьких гнізд, попрощалися зі своєю батьківщиною і під проводом свого царя та його міністрів полетіли на Чорногору.

Сови в своїм замчищу чули вереск і гамір, але не знали, що він значить. Аж коли настав вечір і стемнілося добре, вони вилетіли своїм звичаєм на полювання. Кинулися сюди-туди до воронячих гнізд — пусто, як вимів. Не то Ворони жадної, але навіть живої душі нема. Що за диво! Шукають Сови, шпають¹ по лісі, аж чують, під одним дубом щось стогне і треплеться. Прилетіли ближче, а то Крук.

— А, ось тут ти нам! — закричали Сови й кинулися, щоб розірвати його.

— Стійте, панове, — слабим голосом мовив Каркайло. — Не вбивайте мене! Самі бачите, мені вже й так не багато до смерті. Але прошу вас, заведіть мене до свого царя! Я хотів би перед смертю сказати йому одну дуже та дуже важну річ.

Послухали Сови Каркайлової просьби, взяли його легенько за крила і принесли до свого царя Пулоокого.

— Що ти за один і що маєш мені сказати? — грізно запитав цар.

— Могутній і славетний царю, — промовив Каркайло, ледве держачись на ногах. — Я зовуся Каркайло і ще сьогодні був я найстаршим міністром воронячого царя. Але через свою при-

¹) Шпають — нищпорять.

хильність до тебе, через свою раду я попав у неласку, потерпів ганьбу й побої, з яких, мабуть, уже не видужаю.

— Що ж це за історія була у вас, і де подівся ваш цар з цілим своїм народом?

— Полетіли геть зо страху перед вами. А я радив своєму цареві не задиратися з вами, післати до вас післанців з дарунками й жити з вами у злагоді. Ой, лишенько моє! Цар не тільки не послухав моєї ради, але признав мене зрадником і мало не вбив.

— Куди ж він подався?

Каркайло прикинувся, що зовсім умирає, і простогнав:

— Ох, милостивий царю! Вмираю. Вели своїм лікарям оглянути й позавивати мої рани. Вели дати мені трохи води й дечим покріпитися. Я хотів би виявити тобі всі замисли і пляни мого нещасливого царя і його злих дорадників. Я був на їх нараді. Я чув, яку пекельну штуку придумали вони проти вас, і хотів би перед смертю остерегти тебе.

Цареві Пулоокому аж мурашки пішли поза плечима, коли почув Каркайлову мову. Живенько він велів лікарям оглянути й позавивати його рани, велів слугам нагодувати й напоїти його, а коли Каркайло вже почувся ліпше на силах, велів привести його перед себе й мовив:

— Ну, говори!

VII

— Злі дорадники то для царя найбільше лихо, — промовив Каркайло, стоячи перед совиным царем Пулооким. — Таке лихо впало тепер на нашого воронячого царя. Конечно забажалось йому воювати з вами, а хто противиться тій безумній війні, той у нього зрадник. І як вони там на раді ламали собі голови над тим, яким би то способом воювати з вами! Одні радили накликати на вас Яструбів, другі хотіли входити в союз з Мишами й Шурами, інші наставляли на те, щоб Ворони перемогли себе й не спали вночі та боролися з вами око в око. Ну, я з усього того сміявся, бо знав, що з того не може бути нічого путнього. Аж коли один міністер почав радити, щоб вислідити ваше замчище і всі сховки й напасти на вас за дня, поки ви спите, та повбивати вас усіх загалом, отоді моє серце стислося страхом за вашу долю. Бо я знав, що вдень ви безоружні так само, як ми вночі.

— Чи бач, які мудрі, — скрикнув цар Пулооким. — Вдень на нас напасти лагодяться! Ну, це справді не добром пахне.

— Я це знав, вельможний царю, — мовив Каркайло, — і для того щосили підняв голос проти такої ради. »Як то, — говорю, —

ми мали б хапатися такого нечистого способу й нападати на сонних? Адже це була б вічна ганьба для воронячого роду!»

— Так, так, — заверещали всі Сиви. — Вічна ганьба для вас! Це не чесно, це зовсім погано! Фе-фе-фе!

— А подруге, — говорив Каркайло, — ніби то так легко вислідити сов'ячі криівки. Адже в їх замку панує вічна пітьма і ви хоч влетите там, то таки не побачите нічого.

— Адже правда! — скрикнули Сиви і всім відразу легше стало на душі.

— Але даремні були мої слова, — говорив Каркайло. — Раз напасілися наші на війну, то хоч що говори їм, усе мов горох на стіну. Тоді я встав і кажу: »Га, коли так, то я не бачу іншого способу, як піти й донести про все Совам. І поки ще ви зберетеся на цю безглузду війну, вони зараз цієї ночі вискочать із свого замчища й повбивають вас усіх«. Ті слова зробили величезний переполох між Воронами. Але, цар, здурілий від воєнного запалу, кинувся на мене зі своїми міністрами й давай мене бити, дзюбати, дряпати й калічити. Там би я певно був пожив смерти, якби не був заховався під коріння старого дуба, звідки вже не могли мене витягнути. Тоді цар крикнув:

— Ну, досить йому. Маю надію, що цей зрадник тут і сконає в тій ямі. А ми всі летімо в чужий край, за дев'ять гір. Там будемо безпечні, поки наші шпигуни не оглянуть добре сов'ячого замчища. А тоді прилетимо, ввірвемося в їхню криівку й повбиваємо їх усіх донцаду.

Всі мовчали, почувши таку мову. Задумався й цар Пулоокій. А було в нього також п'ять міністрів. От він покликав їх перед себе на раду і сказав:

— Панове! Самі бачите, яка справа. Оцей Каркайло, найстарший міністер нашого ворога, є в наших руках і розповів нам усі замисли нашого противника. Що ж нам тепер робити?

VIII

Перший міністер, подумавши хвилину, промовив:

— Я, милостивий царю, міркую, що треба нам скористати з того союзника, що так несподівано приходить до нас! Приймемо його гостинно й будьмо йому вдячні за те, що остеріг нас перед гризною небезпекою.

— То добра рада, — мовив цар. — Ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Я також не маю нічого проти того, — відповів другий міністер, — а тільки думаю, що нам треба покористуватися радами цього Каркайла на те, як далі провадити війну з Воронами. Для

того я думаю, що скоро тільки він дійде до сили, нехай веде нас на те місце, де схоронилися Ворони. Полетимо під його проводом, повбиваємо всіх наших ворогів, а тоді будемо безпечні.

— Розумно радиш, — мовив цар Пулоокій. — Ну, а ти, третій міністр, що скажеш?

— Я також не маю нічого проти того, щоб гостинно прийняти цього нашого полоняника. Тільки я не був би за тим, щоб ми летіли шукати наших противників, Бог зна куди за дев'яту гору. Коли Каркайло є такий щирий наш прихильник, то нехай же він удець пильнує нашого замку від несподіваного нападу, а вночі ми й так нічого не боїмося.

— Дуже розумно говориш, — сказав цар. — Ну, а четвертий міністр що скаже?

Четвертий міністр називався Пугукало. То був понурий Сич, хворий на селезінку, і привик усе бачити в найчорніших красках. Він досі слухав промов своїх товаришів з дуже невдоволеним видом і аж вертівся на своїм місці. Тож тепер, коли цар велів йому сказати свою думку, він мусів відхлипнути добру хвилю, щоб втихомирити свою злість і говорити спокійно, як слід перед царем.

— Не розумію, великоможний царю, — мовив він, — відки це взяла мої шановні попередники, що оцей Каркайло є такий великий наш приятель. Що він сам видає себе за нашого приятеля, це для нас дуже непевне свідцтво. Все те, що він набалакав нам про воронячі замисли, по моїй думці, чиста брехня. А бодай ми не маємо на те ніякого свідцтва крім одного його. Правда, Ворони покинули свою домівку й полетіли геть. Але чи конче з тої причини, яку подає Каркайло? Сумніваюся. Правда, ми знайшли його побитого й покривавленого, але чи конче задля тої ради, яку він нібито мав дати своєму цареві? Сумніваюся! А що, коли він є тільки воронячий шпигун? Бо скажіть, будьте ласкаві, з якої речі він має бути таким гарячим нашим приятелем, за якого видає себе? Я цього не можу зрозуміти.

Похнюпив голову цар Пулоокій, позвішували дзьоби й інші міністри, почувши ті слова. Та й справді, з якої речі прийшов Каркайло бути таким завзятим сов'ячим приятелем? Тут щось непевне.

Але Каркайло чув цю промову і був приготований до відповіді. Він затріпотав крильми й попросив голосу.

— Ну, Каркайло, — мовив цар Пулоокій. — Чуєш, що каже мій міністр Пугукало. Здається, хочеш, щось відповісти на його слова.

— Так, вельможний царю.

— Ну, добре, говори!

ІХ

— Якби я був на твоїм місці, вельможний царю, — мовив Каркайло зворушеним голосом, — то оцей пан Пугукало був би у мене найстаршим міністром. Він справді великий патріот і розумний муж, він щиро дбає про твоє добро. Та, на жаль, дечого він не знає, що повинен би знати. Я йому з того не роблю закиду, бо ж це відома річ, що батьківське добро забувається. Але коли він тут порушив питання, чому я такий прихильний до сов'ячого роду, то мушу оповісти цю історію. Давно це було, буде тому з п'тьдесять літ. Я вже тоді був міністром мого царя, а батько оцього пана Пугукала був ще молодим парубком. Отже трапилося раз так, що він, літаючи кудись далеко за поживою, заблудив, запізнився і не міг трапити до свого замку. Ранок наскочив, бідолаха мусів заночувати в нашій лісі. Скоро тільки його побачили Ворони, зараз кинулися з великим вереском і хотіли його вбити. Почувши цей вереск, я прилетів на місце й питаю, що тут за стиск і товкня?

— Сова! Сова! — закричали Ворони. — Ади, онде сидить. Треба її вбити.

Бідний Пугукало сидів на гілляці, мов купка нещастя. Ворони купами нападали на нього, били його дзьобами, дряпали пазурями, рвали на ньому пір'я. Даремно він боронився, ворогів було багато, вони оглушували його своїм криком. Жаль мені зробилося бідного парубка. Я крикнув до своїх:

— Стійте! Хіба не бачите, що це не Сова?

— Не Сова? — здивувалися Ворони. — А що ж таке?

— Пугукало.

— От тобі й на! А Пугукало хіба не Сова?

— Ні, не Сова, а Пугукало!

— А-а-а!

Я забив Воронам клина в голову.

— Так що ж нам робити?

— Дайте йому спокій! — мовив я.

— Га, коли ти кажеш...

— Так, так! І наказую в імені царя.

Почувши це, Ворони розлетілися, а я взяв бідного Пугукала з собою до гнізда, захистив його аж до ночі й таким способом урятував його від смерті. Він поклявся мені віддячити це, і додержав слова. У війні, яка вибухла між нами і вами, він усе оминав моє гніздо й ніколи не дозволяв мені робити кривди. А раз,

коли я, запізнившись на царській раді, пізно увечорі вертався додому, і попався вже в пазурі одній Сові, він кинувся й вирятував мене з неминучої погибелі. Отоді то я й поклявся бути до смерти вдячним не тільки йому, але й цілому сов'ячому роду. Оця присяга змушувала мене завсіди промовляти на царській раді проти війни з вами. Вона змушує мене тепер, коли мій цар прогнав мене, служити вам усією вірою і правдою. От тим то, вислухавши всіх тих рад, які виголошено тут, я найбільше врадувався, почувши слова шановного Пугукала. Справді, убийте мене ось тут на місці. Це буде найліпше для мене. Бачте, мене також болить серце за моїм родом. Я є також ворожачий патріот і волю десять разів згинуту, ніж би мав провадити вас проти моїх братів.

Усі міністри були дуже зворушені цією промовою і самому цареві мало сльози не стали в очах. Він обернувся до свого найстаршого міністра й запитав його:

— Ну, а ти що скажеш?

— Я думаю, милостивий царю, що вбивати цього чесного старця нам зовсім не подоба. Так само не подоба нам робити з нього шпигуна і змушувати, щоб провадив нас проти своїх. Приймім його з повагою, пригорнімо до себе так щиро, як на це заслугує, слухаймо його мудрих рад, але розуміється, маймо все свій розум.

— І я так думаю, — мовив цар Пулоокій.

З радісними криками повели Сови Каркайла до свого замку. А коли стали при вході, Каркайло заслонив свої очі правим крилом, зупинився і промовив до царя:

— Вельможний царю! Не годиться мені вступати в твої високі палати!

— А то чому? — зачудований запитав цар.

— Сядь ось тут, я скажу тобі.

Цар і всі міністри посідали при вході печери, а Каркайло сів перед царем.

— Ну, говори! — мовив цар.

Х

— Від мого покійного батька, — мовив Каркайло, — (швидко мине сто літ від його смерті), чув я, що давно колись ворожила одна премудра Сова про будуччину вашого й нашого роду. З тої ворожби мені досі пам'ятається один вірш:

Крук у сов'ячій гнізді —
Бути Совам у біді.

А я не хотів би наводити біди на твою домівку, вельможний царю, і для того прошу тебе, лиши мене ось тут, знадвору. Я зро-

блю собі гніздо край брами вашого замку і, як вірний сторож, буду пильнувати за дня, щоб мої свояки не вдерлися до вас і не наробили вам якої шкоди.

Цар і міністри згодилися на це, тільки один Пугукало недо-вірливо похитав головою.

— Ну, що Пугукало, — обізвався до нього цар Пулоокій, — тобі знов щось невлад?

— Невлад мені, вельможний царю, що ви всі так вірите цьому старому брехунові. Ані мій покійний батько не говорив мені нічого про приязнь з Круком, ані я ніколи не чув такого про-роцтва.

— Е, чи одного то нераз чоловік не чув і не знає, а воно проте правда, — відповів Каркайло.

— А я боюся, — говорив далі Пугукало. — Не вмію вам ска-зати, чого, а боюся. Здається мені, що не можу заснути в замку, де Крук буде придверником. І все мені пригадується історія Лисички з ямою.

— Що це за історія? — запитав цар.

— То так собі, проста історія, але є в ній добра наука.

— Ну, говори, говори!

XI

— Була собі раз Лисичка, — мовив Пугукало, — і жила собі в вигідній ямі. От раз вона пішла на полювання й забарилася до-сить довго. Вертається десь коло полудня, дивиться... ай ли-шенько! Перед її ямою на піску видно сліди Леопарда, обернені до ями, а слідів обернених із ями не видно.

— Е, — думає собі Лисичка, — тут щось не гарно. Бачу сліди Леопарда звернені до ями, а слідів із ями не бачу. Значить, Лео-пард заліз у мою яму й сидить там, щоб мене з'їсти. Ов, біда! Що б тут зробити, щоб переконатися, чи він справді є в ямі?

Подумала Лисичка, та й зараз видумала спосіб. Стала перед ямою та й крикнула:

— Добрий день, ямо!

А в ямі справді сидів Леопард. Він усю ніч набігався по лісі, не зловив нічого, а зголоднівши, заліз у лисиччину яму, думаючи:

— Тут у тій ямі певно живе якийсь звір. Тепер його нема дома, пішов на лови. Але я підожду, коли він повернеться з ло-вів, над раном, то вхоплю його і з'їм.

Але бідолаха не на такого звіра наскочив! Лисичка стоїть при вході та й кличе:

— Добрий день, ямо!

У ямі тихо. Крикнувши так кілька разів, Лисичка ніби то розгнівалася.

— Що, ти погана ямо! — крикнула вона. — Не хочеш відповісти мені? Ти вже забула, як ми умовилися з тобою, що ти маєш мовити мені, коли я прийду до тебе? Ну, та про мене, не хочеш говорити, то я піду геть, пошукаю собі іншої ями.

А Леопард сидить у ямі, слухає лисиччине балакання та й міркує собі:

— Певне ця Лисичка мала з ямою умову, що яма мала відповідати їй на питання. А тепер яма перелякалася мене та й мовчить. Дай, крикну я сам.

І не довго думавши, як не завие:

— Добрий день, Лисичко!

А Лисичці тільки того й треба! Почувши Леопардів голос, як не драпне щодуху. Побачила небога, що справді її яма не порожня. Отак і нам, вельможний царю, треба бути осторожним, як та Лисичка, — закінчив своє оповідання Пугукало.

— Фе, фе, Пугукало! — сказав йому цар. — Зовсім не до ладу твоє оповідання. Адже сам чуєш, як щиро промовляє Каркайло, як він сам упереджує нас, щоб ми були якнайобережніші. Стидайся бути таким злим і недовірливим! А ти, друже Каркайло, не слухай його балакання! Жий собі безпечно під моєю опікою і гніздися, де хочеш. Я певний, що ти в кожному випадку поступиш собі мудро й відповідно.

І з тим словом цар Пулоокій з усім своїм народом влетів до сов'ячого замку на денний спочинок, а Каркайло лишився на дворі.

— Слухайте, мої діти, свати і свояки! — мовив Пугукало. — Не вірю я цьому Крукові і вам раджу не вірити. Щось мені не добром пахне від нього. Волю заздалегідь покинути цей замок і цього бідного засліпленого царя й шукати собі іншого притулку, ніж бодай один день проспати під його доглядом. А ви як думаєте?

— І ми так думаємо! — загукали свояки. — Веди нас, летимо за тобою.

І, зібравшись, вони полетіли шукати собі іншого осідку.

А Каркайло врадувався, бачачи це. А коли розвиднілося, він добре оглянув сов'ячу печеру, що мала всього один вузький вхід і мовив сам до себе:

— Оце ті дурні Сиви називають своїм замком, своєю обороною! Та це властиво є нагла смерть і вічна небезпека, а не оборона. Чекайте лише, я вам покажу, яка вам тут буде оборона.

ХІІ

Минали дні за днями. Каркайло все ще вдавав із себе слабого, не літав на полювання, а годувався мишами та пташками, що з наказу царя Пулоокого приносили для нього Соби. Але він розпочав будувати собі гніздо. Літаючи по лісі, він збирав сухе ломаччя, зносив його й кидав проти входу сов'ячої печери. В середині тої купи зробив собі постіль із сухого листя і сухої трави. День-у-день та купа робилася більшою й почала помалу заго-роджувати вхід сов'ячої печери.

— Це я навмисне роблю, — пояснив він цареві Пулоокому. — Кілька разів уже літали тут воронячі шпигуни, хотіли вислідити вхід до вашого замку, але тепер за цією купою ломаччя не можуть добачити його.

Дурні Соби ще й раді були, що Каркайло так вірно пильнує їх замку, а у Каркайла тим часом своє в голові. Одного ранку, вибравши відповідну пору, він знявся зі свого гнізда і щодуху полетів на Чорногору. Прилетів у ранні обіди і став перед царем.

— А, вітай, Каркайло, — радісно скрикнув воронячий цар. — Довго тебе не було. Ми вже думали, що тебе й на світі нема. Ну, що, як стоїть справа?

Всі Ворони здивувалися, що цар так приязно говорить з Каркайлом, якого колись так люто бив і лаяв. Але Каркайло, не відповідаючи на царське привітання, заговорив живо:

— Все гаразд, вельможний царю! Настала пора до діла. Вели всьому народові зараз братися в дорогу. А живо. Від поспіху залежить наша перемога.

Цар зараз велів Воронам здійматися на крила.

— Слухайте мене, діти, — мовив Каркайло. — Як будемо летіти через ліс, хапайте кожний у дзьоб чи в кігті суху ломаку, яку хто може донести, і гайда за мною!

Полетіли. Добре з полудня станули в лісі, з якого перед кількома тижнями мусіли бути тікати перед напасливими Совами. Каркайло велів усім бути тихо і збирати ломаки в лісі, а сам полетів на близьке пасовисько. Там вівчарі наклали були вогонь, і покинувши його на хвилину, пішли завертати вівці. Цю хвилину вигледів Каркайло, вхопив у свої пазурі одну горючу головеньку й полетів просто до входу сов'ячого замку.

— За мною, діти! — крикнув він Воронам. — Кидайте кожний свою ломачку перед самим входом сов'ячої печери, та гарно на купу!

Почали Ворони кидати ломачки і швидко накидали таку купу, що зовсім заткала вхід до печери. А тим часом Каркайло ки-

нув свою головеньку в своє гніздо, збудоване при тім же вході, і почав над нею махати крилами. Швидко головенька роз'ярилася, від неї занялася в гнізді суха трава, від трави суше листя, а від листя сухі ломачки.

— Махайте крилами над вогнем! — командував Каркайло. Замахали крилами сотки Ворон, зробився сильний вітер і швидко ціла купа ломаччя розгорілася ярим вогнем. Бухнули клуби густого, гарячого диму до сов'ячого замку, побудилися Соби з солодкої дрімоти. В печері почалася страшенна тривога. Робилося чимраз гарячіше, дим душив, розпука відбирала розум. Соби кидалися в печері мов безумні, декотрі летіли просто в огонь і гинули як мухи, інші конали в щілинах, душилися, товкли головами об кам'яні стіни, пищали і кричали, але все дарма. І не минула година, як усі вони разом з царем Пулооким і його добродушними міністрами погибли в тій печері. Тільки Пугукало та його свояки лишилися з цілого сов'ячого накоренка.

А Ворони і Круки тішилися дуже, що так хитро поборолі своїх страшних ворогів. Відтепер вони могли жити собі вільно в своїм лісі й були безпечні від нічного нападу. Їх рід відтоді розмножився сильно, а сов'ячий рід зробився малий і нечисленний. І що найважливіше, бачачи, до якого нещастя доводить гордість і легковажне зачіпання противника, Соби зареклися на віки вічні нападати на Ворон і на Круків. А Круки і Ворони ще й тепер, де побачуть Сову, то б'ють і лають її.

А Каркайла шанували всі до самої його смерті.

1898

ФАРБОВАНИЙ ЛИС

Жив собі в однім лісі Лис Микита, хитрий-прехитрий. Скільки разів гонили його стрільці, тровили¹⁾ його Псами, заставляли на нього заліза або підкидали йому затруєного м'яса, нічим не могли йому доїхати кінця. Лис Микита кпив собі з них, оминав усякі небезпеки, ще й інших своїх товаришів остерігав. А вже як вибрався на лови — чи то до курника, чи до комори, то не було смілішого, вигадливішого та зручнішого злодія над нього. Дійшло до того, що він не раз у білий день вибирався на полювання й ніколи не вертався з порожніми руками.

Це незвичайне щастя і та його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавалося, що нема нічого неможливого для нього.

¹⁾ Тровити — цькувати.

— Що ви собі думаєте! — величався він перед своїми товаришами. — Досі я ходив по селах, а завтра в білий день піду до міста і просто з торговиці Курку вкраду.

— Ет, іди, не говори дурниць! — уговкували його товариші.

— Що дурниць! Ану, побачите! — решетився Лис.

— Побачимо, або й не побачимо. Там Пси купами по вулицях ходять, то вже хіба б ти перекинувся в Блоху, щоб тебе не побачили й не роздерли.

— Отже побачите, і в Блоху не перевернуся і не розірвуть мене! — товк своє Лис і поклав собі міцно зараз завтра, в сам торговий день, побігти до міста і з торговиці вхопити Курку.

Але цим разом бідний Микита таки перечислився. Поміж гоноплі та кукурудзи він заліз безпечно аж до передмістя; огородами, перескакуючи плоти та ховаючися між яриною, дістався до середмістя. Але тут біда! Треба було хоч на коротку хвилину вискочити на вулицю, збігати на торговицю й вернутися назад. А на вулиці й на торговиці крик, шум, гармидер, вози скриплять, колеса туркочуть, коні гримлять копитами, свині квичуть, торгівці шваргочуть, селяни гойкають — одним словом, клекіт такий, якого наш Микита і в сні не бачив і в гарячці не чув.

Але що діяти! Наважився, то треба кінчити те, що зачав. Посидівши пару годин у бур'яні коло плоту, що притикав до вулиці, він освоївся трохи з тим гамором. Позбувшись першого страху, а надто роздивившись потрохи, куди й як найліпше бігти, щоб досягнути свою ціль, Лис Микита набрав відваги, розбігся й одним духом скочив через пліт на вулицю. Вулицею йшло та їхало людей багато, стояла курява. Лиса мало хто й запримітив, і нікому до нього не було діла. От Пес та Пес — думали собі люди. А Микита тому й рад. Знітився, стулився та ровом як не чкурне просто на торговицю, де довгим рядом сиділи жінки, держачи на решетах, у кошиках і кобелях на продаж яйця, масло, свіжі гриби, полотна, сім'я, Курей, Качок і інші такі гарні речі.

Але не встиг він добігти до торговиці, коли йому на стрічу біжить Пес, з іншого боку надбігає другий, там бачить третього. Пісв уже наш Микита не здурить. Зараз занюхали, хто він, загарчали та й як не кинуться до нього! Господи, яке страхіття! Наш Микита скрутився мов муха в окропі: що тут робити? Куди дітися? Не довго думаючи, він шмигнув у найближчі отворені сіни, а з сіней на подвір'я. Скулився тут і роздивляється, куди б то сховатися, а сам надслухує, чи не біжать Пси. Ого! Чути їх! Уже близько! Бачить Лис, що на подвір'ї в куті стоїть якась діжа. От він, не довго думаючи, скік у діжку та й сховався.

Щастя мав, бо ледве він щез у діжі, коли надбігли Пси цілою купою, дзявкаючи, гарчачи, нюхаючи.

— Тут він був! Тут він був! Шукайте його! — кричали передні.

Ціла юрба кинулася по тісенькім подвір'ї, по всіх закутках, порпають, нюхають, дряпають — Лиса ані сліду нема. Кілька разів підходили й до діжі, але негарний запах, який ішов від неї, відгонював їх. Вкінці, не знайшовши нічого, вони побігли далі. Лис Микита був урятований. Урятований, але як!

У діжі, що так несподівано стала йому у пригоді, було більше як до половини синьої, густої на олії розведеної фарби. Бачите, в тім домі жив маляр, що малював покої, паркани та садові лавки.

Власне завтра мав малювати якийсь великий шмат паркану й відразу розробив собі цілу діжу фарби та й поставив її в куті на подвір'ї, щоб мати на завтра готову. Вскочивши в цю розчину, Лис Микита в першій хвилині занурився в неї з головою й мало не задушився. Але потім, діставши задніми ногами дна бочки, став собі так, що все його тіло було затоплене в фарбі, а тільки морда, також синьо помальована, трохи виставала з неї. Отак він вичекав, поки минула страшна небезпека. Серце у бідолахи билось сильно, голод крутив кишки, запах олії майже душив його, але що було діяти? Слава Богу, що живий! Та й то ще хто знає, що буде. Ану ж надійде господар бочки й застане його тут?

Але й на це не було ради. Майже вмираючи зо страху, бідний Лис Микита мусів сидіти в фарбі тихо аж до вечора, знаючи добре, що якби тепер, у таких строю, появився на вулиці, то вже не Пси, але люди кинуться за ним і не пустять його живого. Аж коли смерклося, Лис Микита прожогом вискочив зі свого незвичайного купелю, перебіг вулицю і, неспостережений ніким, ускочив до садка, а відси бур'янами, через плоти, через капусти та кукурудзи чкурнув до лісу. Довго ще тяглися за ним сині сліди, поки фарба обтерлася трохи або не висохла. Вже добре стемнілося, коли Микита добіг до лісу і то не в тім боці, де була його хата, а геть у противнім. Був голодний, змучений, ледве живий. Додому треба було ще бігти зо дві милі, але на це у нього не стало вже сили. Тож покріпившись трохи кількома яйцями, що знайшов у гнізді Перепелиці, він ускочив у першу-ліпшу порожню нору, розгорнув листя, зарився в ньому з головою й заснув справді як по купелю.

Чи пізно чи рано встав він на другий день, цього вже в книгах не записано, — досить, що вставши з твердого сну, позіхнувши смачно і сплюнувши тричі в той бік, де вчора була йому така немила пригода, він обережненько, лисячим звичаєм, виліз із

нори. Глип-глип! Нюх-нюх! Усюди тихо, спокійно, чисто. Заграло серце в лисячих грудях.

— Саме добра пора на полювання! — подумав.

Але в тій хвилині зиркнув на себе: — Господи! — аж скрикнув неборачисько. — А це що таке? — З переляку він кинувся тікати, але ба, сам від себе не втечеш! Зупинився і знов придивляється: — та невже це я сам? Невже це моя шерсть, мій хвіст, мої ноги? — Ні, не пізнає та й годі! Якийсь дивний і страшний звір, синій-синій, з препоганим запахом, покритий не то якимись колючими гудзами, не то їзовими колючками, а хвіст у нього — не хвіст, а щось таке величезне, а важке, мов довбня або здоровий ступернак, і також колюче.

Став мій Лис, оглядає те чудовище, що зробилося з нього, обнюхує, пробує обтріпатися — не йде. Пробує обкачатися в траві — не йде! Пробує дряпати з себе ту луску пазурами — болить, але не пускає! Пробує лизати — не йде! Надбїг до калюжі, скочив у воду, щоб обмитися з фарби, — де тобі! Фарба олійна, через ніч у теплі засохла добре, не пускає. Роби, що хочеш, небоже Микито!

В тій хвилині де не взявся Вовчик братік. Він ще вчора був добрий знайомий нашого Микити, але тепер, побачивши нечуваного синього звіра, всього в колючках та гудзах і з таким здоровенним, мов із міді вилитим, хвостом, він аж завив з переляку, а отямившись, як не пішов удирати — ледве хлипає! Подибав у лісі Вовчицю, далі Ведмедя, Кабана, Оленя — всі його питають, що з ним, чого так утікає, а він тільки хлипає, баньки витріщив та знай тільки лепоче:

— Он там! Он там! Ой, та й страшне ж! Ой, та й люте ж!

— Та що, що таке? — допитують його свояки.

— Не знаю! Не знаю! Ой, та й страшенне ж!

Що за диво! Зібралось довкола чимало звір'я, заспокоюють його, дали води напиться. Малпа Фрузя вистригла йому три жмїньки волосся з-між очей і пустила на вітер, щоб так і його переполох розвіявся, але де тобі, все дарма. Бачачи, що з Вовком непорадна година, звірі присудили йти їм усім у той бік, де показував Вовк, і подивитися, що там таке страшне. Підійшли до того місця, де все ще крутився Лис Микита, зиркнули собі ж та й кинулися врозтіч. Де ж пак! Такого звіра ні видано, ні чувано, відколи світ світом і ліс лісом. А хто там знає, яка у нього сила, які в нього зуби, які кігті й яка його воля?

Хоч і як тяжко турбувався Лис Микита своєю новою подобою, а все таки він добре бачив, яке враження зробила та його подоба зразу на Вовка, а оце тепер і на інших звірів.

— Гей, — подумав собі хитрий Лис, — та це не кепсько, що вони мене так бояться! Так можна буде виграти. Стійте лишень, я вам покажу себе!

І піднявши вгору хвіст, надувшись гордо, він пішов у гліб лісу, де знав, що є місце сходин для всієї лісової людности. Тим часом гомін про нового, нечуваного і страшного звіра розійшовся геть по лісі. Всі звірі, що жили в тім лісі, хотіли хоч здалека придивитися новому гостеві, але ніхто не смів приступити ближче. А Лис Микита, мов і не бачить цього, йде собі поважно, мов у глибокій задумі, а прийшовши насеред звірячого майдану, сів на тім пеньку, де звичайно любив сидати Ведмідь. Сів і жде. Не минуло й півгодини, як довкола майдану нагромадилося звірів і птахів видимо-невидимо. Всі цікаві знати, що це за поява, і всі бояться її, ніхто не сміє приступити до неї. Стоять здалека, тремтять і тільки чекають хвилини, щоб дати драпака.

Тоді Лис перший заговорив до них ласкаво:

— Любі мої! Не бійтеся мене! Приступіть ближче, я маю вам щось дуже важне сказати.

Але звірі не підходили й тільки Ведмідь, ледве-не-ледве переводячи дух, запитав:

— А ти ж хто такий?

— Приступіть ближче, я вам усе розповім, — лагідно й солодко говорив Лис. Звірі трохи наблизилися до нього, але зовсім близько не наважилися.

— Слухайте, любі мої, — говорив Лис Микита, — і тіштесь! Сьогодні рано святий Миколай уліпив мене з небесної глини, придивіться, яка вона блакитна! І ожививши мене своїм духом, мовив:

— Звіре Гостромисле! В звірячім царстві запанував нелад, несправедливий суд і неспокій. Ніхто там не певний свого життя і свого добра. Йди на землю і будь звірячим царем, заводи лад, суди по правді і не допускай нікому кривдити моїх звірів!«.

Почувши це, звірі аж у долоні сплеснули.

— Ой, Господи! Так це ти маєш бути наш добродій наш цар?

— Так, дітоньки, — поважно мовив Лис Микита.

Нечувана радість запанувала в звірячім царстві. Зараз кинулися робити порядки. Орли та Яструби наловили Курей, Вовки та Ведмеді нарізали Овець, Телят і нанесли цілу купу перед нового царя. Цей узяв часточку собі, а решту по справедливості розділив між усіх голодних. Знов радість, знов оклики зачудування й подяки. От цар! От добрий! От премудрий Соломон! Та за таким царем ми проживемо віки вічисті, мов у Бога за дверми!

Пішли дні за днями. Лис Микита був добрим царем, справед-

ливим і м'якосердним, тим більше, що тепер не потребував сам ходити на лови, засідати, мордувати. Все готове, зарізане, навіть обскубане й обпатране приносили йому служні міністри. Та й справедливість його була така, як звичайно у звірів: хто був дужчий, той ліпший, а хто слабший, той ніколи не витрав справи.

Жили собі звірі під новим царем зовсім так, як і без нього: хто що зловив або знайшов, той їв, а хто не зловив, той був голоден. Кого вбили стрільці, той мусів загинути, а хто втік, той Богу дякував, що живе. А проте всі були дуже раді, що мають такого мудрого, могутнього й ласкавого царя, а надто такого неподібного до всіх інших звірів.

І Лис Микита, зробившись царем, жив собі як у Бога за дверми. Тільки одного боявся, щоб фарба не злізла з його шерsti, щоб звірі не пізнали, хто він є поправді. Для того він ніколи не виходив у дощ, не йшов у гушавину, не чухався і спав тільки на м'якій перині. І взагалі він пильнував, щоб нічим не зрадити перед своїми міністрами, що він є Лис, а не жаден звір Гостромисл.

Так минув рік. Надходили роковини того дня, коли він настав на царство. Звірі надумали святкувати врочисто той день і справити при тій нагоді великий концерт. Зібрався хор з Лисів, Вовків, Ведмедів, уложено чудову контату, і вечором по великих процесіях, обідах і промовах на честь царя хор виступив і почав співати. Чудо! Ведмеді ревли басом, аж дуби тряслися. Вовки витягали сольо, аж око в'януло. Але як молоді Лисички в народних строях задзявкотили тоненькими тенорами, то цар не міг витримати. Його серце було переповнене, його обережність заснула, і він, піднявши морду, як не задзявкає й собі по-лисячому!

Господи! Що сталося? Всі співаки відразу затихли. Всім міністрам і слугам царським відразу мов полуда з очей спала. Та ж це Лис! Простісінький фарбований Лис! Ще й паскудною олійною фарбою фарбований! Тьху! А ми собі думали, що він не знати хто такий! Ах ти, брехуне! Ах ти, ошуканче!

І не тямлячи вже ані про його добродійства, ані про його величану мудрість, а люті тільки за те, що так довго давали йому дуриати себе, всі кинулися на нещасного Лиса Микиту й розірвали його на шматочки.

І від того часу пішла приповідка: коли чоловік повірить фальшивому приятелеві і дасть йому добре одуритися; коли який драбута отуманить нас, обідре, оббреше, і ми робимося хоч дрібку мудрішими по шкоді, то говоримо: »Е, я то давно знав! Я на нім пізнався, як на фарбованім Лисі«.

1898.

З М І С Т

	Стр.
Осел і Лев	3
Лис і Провд	6
Королік і Ведмідь	11
Вовк війтом	16
Заєць і Ведмідь	17
Ворона і Гадюка	20
Три міхи хитроців	22
Вовк, Лисиця і Осел	24
Мурко і Бурко	27
Лисичка кума	29
Війна між Псом і Вовком	32
Ворони і Сови	37
Фарбований Лис	58

Ціна \$1.00

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ „ГОВЕРЛЯ” В НЬЮ ЙОРКУ

Дотепер появились видання:

а) Наука:

1. Др. М. Сидор: **Шлях до Городельської Унії** \$ 2.00

б) публіцистика:

2. Др. Ю. Липа: **Призначення України**, 9 ілюстрацій \$ 2.00
3. Др. Ю. Липа: **Розподіл Росії**, 1 мапа і 28 схем \$ 1.75
4. Др. Олена Степанів: **Сучасний Львів**, 74 ілюстр. \$ 1.75

в) Мемуаристика:

5. М. С. Чарторийський: **Від Сяну по Крим (спом.)** \$ 1.50

г) Поезія:

6. М. С. Чарторийський: **„Inter Arma”** \$ 0.25

г) Повісті — оповідання:

7. Юра Шкрумеляк: **„Чота Крилатих”** \$ 2.00

д) Дитячі казки — оповідання:

8. Я. Вільшенко: **„Швець копитко”**, 24 ілюстрацій \$ 0.25
9. В. Буш: **„Співомовки”**, 74 ілюстрацій \$ 0.50
10. Ф. Коковський: **Слідами забутих предків**, ілюстр. \$ 0.50

е) інші:

11. Др. М. Микитин: **„Штука Життя”** (Бон - Тон) \$ 0.50
12. Н. Н. **„Українсько-англійська Куховарка”** \$ 2.00
13. Н. Н. **„Графологія і Людська Вдача”** \$ 0.25
14. Скартина: **„Визначні Сини України”** \$ 0.25

Крім цього в „ГОВЕРЛІ” отримаєте всякі інші книжки,
яких вам потрібно!

Адресуйте:

„HOWERLA”
41 E. 7th St.
New York 3, N. Y.